

Fælleskjøb og Fællessalg i det britiske Landbrug

ved Johannes Arup og Harald Faber,
Statskonsulenter.

Beretning til det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Til det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Under d. 17. Januar har det kgl. Landhusholdningsselskab anmodet os om at være behjælpelig med Indsamling af Oplysninger »om Oprettelse og Funktionering af Foreninger, som bringe Landmændene m. H. t. Afhændelsen af deres Produkter i nærmere Forbindelse med Bybeboere, samt om Indkjøbsforeninger for Foder og Gjødningsstoffer samt Landbrugsmaskiner.« For at undgaa overflødigt Arbejde og Gjentakelser ved Fremstillingen have vi delt Arbejdet mellem os og sammenarbejdet vore Oplysninger til nedenstaaende Fremstilling, som vi herved have den Ære at fremsende.

Newcastle og London i Mai 1894.

Johannes Arup.

Harald Faber.

Indledning.

Før vi gaa over til at omtale de cooperative Foreninger af Landmænd for Indkjøb og Salg, som vi have undersøgt, og som virke eller have virket i England og Skot-

land, skulle vi kortelig omtale: de ældre Foreninger og Institutioner til Varetagelsen af Landmændenes Interesser, der findes i disse Lande. De kunne deles i 3 Grupper, hvis Virksomhed er forskjellig, uden at der dog kan trækkes nogen skarp Grænse imellem dem, ligesom man ogsaa vil finde Foreninger af Landmænd, der vanskelig kunne henføres til nogen af Grupperne. Disse ere:

1. De almindelige Landboforeninger (*Agricultural Societies*), der med »Royal Agric. Soc. of England« for Englands og »Highland and Agricultural Soc.« for Skotlands Vedkommende i Spidsen ere dannede efter disses Mønster, og som deres væsentligste Opgave have Afholdelsen af et eller flere aarlige Dyrskuer og Udstillinger. Dog omfatte selvfølgelig de nævnte Hovedselskabers Virksomhed et langt større almindeligt Omraade. Til denne Gruppe maa regnes Selskaber med mere specielt Øjemed, saaledes den bekjendte »Smithfield Club« og andre, der efter dennes Mønster afholde Fedekvægsudstillinger.

2. Avlsforeninger, der ere dannede for de forskjellige Racer af Heste, Kvæg, Faar, Svin, Fjerkræ osv. Som deres Hovedopgave maa betragtes Ledelsen og Udviklingen af den specielle Avl, navnlig ved Udgivelsen af og Kontrollen med Stambøger, men flere af dem afholde ogsaa periodiske eller lejlighedsvis Udstillinger som »Shire Horse Soc.« og »English Jersey cattle Soc.« m. fl.

3. Landbrugskamre eller Landbrugsklubber (*Chambers of Agriculture, Farmers' Clubs*). Disse befatte sig i Reglen ikke med Dyrskuer eller Udstillinger, skjønt de undertiden yde Præmier for saadanne, men ere navnlig Foredrags- og Diskussionsforeninger, der tillige varetage Medlemmernes agrarpolitiske og økonomiske Interesser. Der har derfor ogsaa for disse Foreninger fundet en Sammenslutning Sted, idet »Central and Associated Chambers of Agriculture«, der holder sine Møder i London, betragtes som deres Fællesforening, hvortil de fleste af dem sende Delegerede. For Medlemmernes økonomiske Interesser sørge

de især ved at tilbyde Medlemmerne billig Analyse af Foder og Gjødningsstoffer, samt entomologiske og botaniske Undersøgelser, hvilket i Reglen skeer ved, at de yde et fast og aarligt Bidrag til Fagmænd, der kunne foretage saadanne; flere af disse Foreninger besørge ogsaa Fællesindkjøb af Foder og Gjødningsstoffer for Medlemmerne, hvorved de navnlig faae Interesse for os. En Type for dem er »Newcastle Farmers' Club.« Den tæller mellem 4—500 Medlemmer, der yde et aarligt Bidrag af 10 sh. 6 d. (9 Kr. 55 Øre). I Lovene fremhæves det, at den er stiftet for at fremme og udvikle Landbrugets Interesser, og den skal derfor

- a. afholde Foredrag og Diskussionsmøder om faglige Æmner.
- b. slutte sig til »Central Assoc. Chambers« London og derved hjælpe til at vaage over alle Forholdsregler, der berøre Landbrugets Interesser baade i og udenfor Parlamentet og overfor disse tage saadanne Skridt, som maa anses for at være bedst tjenlige for Landbruget.
- c. leje Lokaler til Brug for Medlemmer, holde Bøger og Blade o. s. v.
- d. sørge for Udbredelsen af passende Literatur.
- e. give Bidrag til Præmier o. s. v.

Desuden har Klubben engageret en botanisk og kemisk Konsulent, der for en ringe Betaling udfører Arbejdet for Medlemmerne, og den har en lønnet Sekretær (£ 50, aarlig), der udgiver Aarsberetningen, hvori findes de afholdte Foredrag, Meddelelser om foretagne Analyser (for 1893 ialt 26 Analyser af Foder, Gjødning, Vand o. s. v.) samt andet af Interesse for Landbruget. Denne Klubs Lokaler staae i direkte Forbindelse med Kornbørsen (hvorom senere) og holdes aabne paa samme Dage som denne, Tirsdag og Lørdag, paa hvilke Sekretæren skal være til Stede.

Af saadanne Klubber findes der for 1893 opgivet imellem 50 og 60, og som det ses, have disse betydelig Del i det Arbejde, der er udført for at skaffe Landbruget gode og uforfalskede Gjødnings- og Foderstoffer.

For at opnaae dette har man særlig i Skotland længe havt en Del saakaldte »analytical Associations«: Samlag af Farmere alene med det Formaal at skaffe Analyser af ovennævnte Stoffer uden at danne Indkjøbsforeninger, idet enhver i den Henseende har sørget for sig selv. Man har engageret Kemikere for et vist aarligt Vederlag, og saa faaet de enkelte Analyser udført billig, eller ydet et fast Bidrag for hvert Medlem med Ret til at lade analysere under visse nærmere Betingelser. Det antages, at disse Foreninger have bidraget til, at Handelen med nævnte Stoffer hviler paa en mere solid Grund i Skotland end i England, hvor Landmændene ikke have gjort saa meget for at kontrollere Handelen. Alle disse private Foretagender antages dog nu at faa mindre Betydning, efter at Loven om Undersøgelse af Gjødnings- og Foderstoffer er traadt i Kraft. Ifølge det Foranstaaende vil denne Lov dog navnlig kunne faa Betydning for England. Som et virksomt Middel til »at bringe Landmændene m. H. t. Afsættelsen af deres Produkter i nærmere Forbindelse med Bybeboerne« maa dog her ogsaa nævnes de saakaldte

Kornmarkeder, Kornbørser (Corn Markets, Corn Exchanges), der afholdes egentlig i de fleste Provins- eller Grevskabsbyer. Hvor de holdes i det Frie, paa Torvet, træffes de fornødne Arrangements af Byavtoriteter eller af en Børskomité af de Handlende. Dette sidste er Reglen i Skotland, hvor man ofte har været misfornøjet med de Arrangements, Avtoriteterne have truffet, og hvor Børsen derfor er oprettet af Handels-Kompagnier, hvorimod det i England sædvanlig, om ikke altid, er Bymyndighederne, der have oprettet Lokalerne.

I Newcastle, hvor Byraadet har overtaget Sagen, afholdes Børsen hver Tirsdag og Lørdag fra 11—3 i et stort Lokale i Raadhuset. I dette udlejes der ca. 50 faste Stadelpladser, der have flyttelige Smaaborde med Pult, til de Handlende fra Byen og Nabobyer for en aarlig Betaling af £ 5. De kunne her fremsætte Prøver af Korn, Foder-

stoffer, Frø o. s. v. Landmænd eller andre, som ikke have faste Stadepladser, kunne derimod fremvise medtagne større eller mindre Prøver mod at betale 4 Pence for hver under Børstiden, medens Adgangen iøvrigt er fri.

Børsen er godt besøgt af Egnens Landmænd, og det er klart, at det hele Arrangement frembyder betydelige Fordele for disse. Ikke blot finde de alle Produktionshandlende paa samme Sted, saa at de, i den kortest mulige Tid kunne blive à jour med hvad der findes i Markedet, samtale om de fordrede Priser og anstille Sammenligninger, men tillige kan en Del Handel finde Sted mellem Landmændene og andre Forbrugere indbyrdes, uden at Varerne behøve at gaa gennem en eller flere Mellemlandere eller at bringes til Torvs, før de ere solgte. Ogsaa i andre Henseender have disse ugentlige Sammenkomster Betydning, idet man indskrænker sine Bybesøg til en enkelt Dag og anvender den ogsaa til andre Forretninger, som Møders Afholdelse o. s. v. I Newcastle, hvor »Farmers Club«, som omtalt, har været saa heldig at faa Lokale umiddelbart i Forbindelse med Markedet, benyttes dette til den endelige Afslutning af Forretninger og til Afholdelse af Møder, der ellers ofte finde Sted i nærliggende offentlige Lokaler.

Iøvrigt er selve Ordningen forskjellig de forskellige Steder. I Glasgow, hvor et Aktieselskab ejer Børslokalet, er dette aabent Mandag, Onsdag og Fredag for en gros Handlende i Korn, hvorimod det om Onsdagen fra 3—5 staar aabent for Handlende og Landmænd ligesom i Newcastle. Her er Betalingen £ 10 for en Stadelplads og Adgangen betales med 1 Penny for hver Dag eller 2 sh. 6 d. for et aarligt Adgangskort, men man har da Lov til at medtage Prøver. Her er ingen særlige Kommitéværelser til de Besøgendes Raadighed, hvorimod saadanne ere indrettede i Edingburgh Børs.

Fælleskjøb.

Ved Betragtningen af de Foreninger, der have sat sig som deres Opgave direkte at lette Omsætningen af Landbrugets Fornødenheder og Produkter, viser det sig, ligesom ved andre Udslag af den cooperative Bevægelse, at Indkjøbsforeningerne have slaaet godt an og have gjort god Nytte, hvorimod Salgsforeninger hidtil saa godt som ikke ere lykkedes eller endnu befinde sig paa Forsøgsstadiet.

Af Indkjøbsforeninger findes en Mængde især i Skotland og Nordengland, hvorimod de synes at aftage sydpaa. Deres Størrelse og Virksomheds Omraade er højst forskjellig. Snart forsyne de Medlemmerne alene med Gjødningsstoffer, snart baade med disse og Foderstoffer samt Frø; enkelte, men det er kun faa, have tillige optaget Redskaber og Maskiner under deres Omraade. De fleste ere indrettede som i Danmark, idet de modtage Forudbestillinger og fordele Varerne til Medlemmerne direkte fra Fabrikkerne og de Handlende; af saadanne, kaldede »Syndicates«, findes der omtrent 30; andre, omtrent 15, ere mere selvstændige cooperative Handelsforetagender, der selv gjøre Indkjøb, holde Lager og Udsalg, hvorfra nogle af dem ogsaa sælge til andre, idet Overskuddet kun kommer Medlemmerne til Gode; endelig findes der ogsaa mellem de sidste, Exempler paa Foreninger, hvor Cooperationens Principper ere komne til mere udstrakt Anvendelse. Vi skulle nærmere omtale nogle af de mest bekjendte og største Foreninger, hvis Love og Regnskaber vi særlig have gennemgaaet.

Den største skotske Forening er »Farmers Supply Association of Scotland (Limited)«, der er registreret 1876. Foreningens Virksomhed omfatter ifølge Lovene af 1885.

- a. at sørge for Medlemmernes Forsyning med Frø og Foderstoffer, Redskaber og Maskiner, saavel som hvad andet, der anvendes af Agerbrugeren, til de muligst billige Priser og paa de gunstigste Betingelser,

- b. hvis det er nødvendigt, da at forarbejde, indføre eller paa anden Maade at skaffe Ovenstaaende til Brug for Medlemmerne,
- c. at modarbejde Salget af ringere og forfalskede Varer ved at give Medlemmerne fuld Kontrol med de Agenter og Fabrikanter, hvorigjennem Forsyningerne foregaa, og i det hele at træffe saadanne Forholdsregler, som kunne tjene til Opnaaelsen af nævnte Øjemed.

Foreningen maa ikke forsyne andre end dens Medlemmer og maa kun forsyne disse med, hvad de selv have Brug for paa deres Ejendomme. Kun de, der virkelig drive Landbrug, kunne blive Medlemmer, og Betingelserne herfor er Erhvervelsen af Aktier — mindst en — til £ 1 Stk. Ingen maa have mere end 50 Aktier, hvis aarlige Rente ikke maa overstige 5 pCt. Der er truffet Bestemmelse om, at Aktier ikke kunne overgaa til andre end til Landmænd, idet de eventuelt skulle overtages til paalydende Værdi af Selskabet.

Det mulige Overskud fordeles i Forhold til Indkjøbene, og der er tillige givet Bestyrelsen Myndighed til at lønne fornødent Personale, opføre Bygninger. o. s. v.

Efter Lovene faar man saaledes Indtrykket af, at der har været paatænkt en meget omfattende Virksomhed, men Foreningen er endnu aldrig optraadt som Fabrikant og holder intet Lager, men har indskrænket sig til at gjøre sine Indkøb hos britiske Handlende og Fabrikanter paa bedste Maade efter Forudbestilling fra Medlemmerne, til hvilke Varerne sendes saa vidt muligt direkte fra hine. Forretningen besørges af en Sekretær med Medhjælp, der har Kontor i Leith. Den indbetalte Aktiekapital er derfor i Grunden bleven overflødig uden for saa vidt, som den yder en Garanti for Medlemmernes Forpligtelser, og efter Regnskabet for 1892 viser det sig ogsaa, at denne for største Delen er sat fast i renteydende Papirer. Medlemsantallet var i 1892 799 med en indbetalt Aktiekapital paa £ 3567.

I 1892 har der været indkjøbt:

Gjødningsstoffer for...	£ 7868	5 sh.	6 d.
Foderstoffer	- 17482	15 -	0 -
Redskaber.....	- 3439	11 -	4 -
Frø, Saasæd o. s. v. ..	- 3244	8 -	1 -
	£ 32034	19 sh.	11 d.

Herpaa har Arbejdsudgifterne været £ 695 7 sh. $\frac{1}{2}$ d. Disse indbefatte foruden £ 327 til Sekretæren og £ 104 10 sh. til Medhjælp tillige Udgifter til Undersøgelse, Trykning, Porto, Rejser, Afgifter o. s. v. og have altsaa udgjort lidt over 2 pCt. Salgskontoen viser, at der maa være opkrævet Medlemmerne 4 pCt. af Indkjøbene, saa disse maa have faaet det overskydende tilbagebetalt.

Et lignende Selskab »Cheshire & Shropshire Farmers Supply Association berettes i sidste Halvaar (1893) at have havt en Omsætning af henved £ 13,000, og herpaa beløb Arbejdsudgifterne sig til 2 $\frac{1}{8}$ pCt.

Det vil sees, at omtrent $\frac{1}{10}$ af hele Omsætningen i den skotske Forening gjælder Redskaber. Begrebet indeholder alt, hvad der kan bruges paa en Gaard, og et til Medlemmerne udsendt Cirkulære nævner saaledes en Mængde Ting lige fra Maskiner og Mejeriredskaber til Kvægmedicin og Faarevadsk samt Husholdningsartikler. Efter dette Cirkulære har Forretningsføreren truffet Arrangement med ledende Fabrikanter og Handlende i Skotland og England om at forsyne Medlemmerne til En gros Priser, og han vil være til Medlemmernes Tjeneste med at forskaffe, hvad der ønskes. Hvor stor Fordelen er, har det ikke været muligt at faa direkte Oplysning om, kun er der meddelt, at den er varierende for de forskjellige Artikler, men en fremragende Landmand har udtalt, at Medlemmerne vel næppe have opnaaet samme Rabat, som Fabrikenes Agenter opnaa. Der er dog stor Fordel ved at handle gennem Foreningen, da det tvinger Priserne saa langt ned som

muligt. Han har saaledes privat meddelt, at Foreningen ved at købe 50 Kvægvægte til Medlemmerne hos en Fabrikant ganske vist opnaaede at skaffe disse en Nedsættelse i Prisen af saavidt erindres fra £ 18 til £ 16, men at Vægten kort efter solgtes til samme nedsatte Pris til andre.

»The Aspatria Agricultural Co-operative Society (Limited)« i Cumberland er en Del ældre, idet det allerede er registreret i 1870. Dets Love angiver kortelig Virksomheden saaledes:

at det vil sætte Medlemmerne i Stand til at forsyne sig med Landbrugsredskaber, Frø, Gjødnings- og Foderstoffer samt andre Fornødenheder, som Landbruget har Anvendelse for.

Løvrigt have Lovene meget tilfælles med det forrige Selskabs, der er saaledes ogsaa hjemlet Selskabet Ret til at indføre, forarbejde og handle med alt, hvad Landbruget har Brug for; det fremhæves, at Medlemmerne ikke ere bundne til at handle med Selskabet, naar de kunne staa sig ved at gjøre Indkjøb andet Steds. Betingelsen for Medlemsret er ligeledes Erhvervelsen af en indbetalt Aktie paa £ 1, denne maa kun forrentes med 5 pCt., saa at det indvundne Overskud ligeledes her fordeles i Forhold til de gjorte Indkjøb, men dette udbetales ikke, før Medlemmet har erhvervet mindst 5 Aktier, der da ligeledes forrentes med 5 pCt. Fabrikation eller lignende har dette Selskab heller ikke givet sig af med, men det holder Lager, dels i Aspatria, hvor det er aabent daglig, og dels i to andre Byer med Udsalg en Dag om Ugen. Medlemstallet i 1893 var 312 med en indbetalt Aktiekapital paa £ 2016. Selskabet har ogsaa sine bestemte Kemikere og en Botaniker, der foretage dets Undersøgelser; Regnskabet er for 1893.

Det har i Aarets Løb udgivet (heri indbefattet Værdien af Beholdningerne fra foregaaende Aar):

til Gjødning	£ 3,537	1 sh. 4 d.
- Foderstoffer	- 8,432	11 - 1 -
- Frø	- 913	0 - 6 -
- Sække og Sadelmagerarbeide	- 186	10 - 8 -
- Kolonialvarer	- 65	4 - 3 -
- Faarevadsk	- 52	5 - 4 -

Ialt £ 13,186 13 sh. 2 d.

Arbejdsudgifterne ere opførte med £ 609 18 sh. 4 d. eller næsten $4\frac{3}{4}$ pCt., men hertil maa lægges de opførte betydelige Transportudgifter med £ 749 17 sh. 2 d. samt £ 100 16 sh., der er medgaaet til Forrentning af Aktiekapitalen, som her er anbragt i Forretningen. Udgifterne blive saaledes ialt £ 1460 11 sh. 6 d., altsaa c. 11 pCt. af Indkjøbet. Der synes ikke at være opkrævet stort mere ved Salget til Medlemmerne, da Aarets Fortjeneste kun er £ 97 3 sh. 9 d. eller c. $\frac{3}{4}$ pCt., og der ogsaa finder Salg Sted til Ikke-Medlemmer mod lidt højere Avance, uden at disse selvfølgelig faa Del i Udbyttet.

Skjøndt ogsaa denne Forening er beregnet paa at skulle skaffe Medlemmerne alt, hvad der kræves til et Landbrug, deriblandt Maskiner o. s. v., saa er det dog lidt, den har skaffet, ud over de almindelige Foder- og Gjødningstoffer; og hvad, den saaledes har omsat, er for en Del sendt gennem det engelske Wholesale Co-operative Soc., med hvilket det staar i Forbindelse. Ogsaa her viser det sig, at denne Side af Virksomheden ikke har faaet den Betydning, som man øjensynlig havde gjort Regning paa, skjønt den her er nævnet først i Lovene som et af Foreningens Gjøremaal, og denne har dog tilbagelagt en lang Virketid.

Undersøge vi nu, hvilken af de to Foreninger der have ydet Medlemmerne mest, da synes Fordelen absolut at være hos den første; denne har kun behøvet at forøge Salgsværdien af de modtagne Produkter med 2 pCt., hvorimod den sidstnævnte har maattet belaste dem med 11 pCt., og saa har den hele Forretning dog været under-

kastet en større Risiko. Det har ganske vist ikke været muligt at faa Oplysning om, til hvilken Pris de forskellige Indkjøb ere gjorte, men da begge Foreninger have udbudt Leveringen af deres Foder- og Gjødningsstoffer til Konkurrence, er det næppe rimeligt, at den sidstnævnte Forening med den mindre Omsætning har opnaaet bedre Betingelser og derved skaffet sine Medlemmer Erstatning for det forøgede Procenttillæg. Hvad der derimod synes at have sin Interesse er, at skjøndt begge Foreninger havde tilsigtet en langt større selvstændig Virksomhed, saa har man dog i begge Tilfælde ment at staa sig bedst ved at holde sig til de hjemlige Fabrikker og Handlende en gros, idet man har lagt Hovedvægten paa at skaffe gode uforfalskede Varer med garanteret Indhold og at opmuntre til kontant Betaling, medens man ikke har fundet sin Regning ved selv at drive en gros Handel.

Den ældste Fællesindkjøbsforening, som har været Forbillede for og medvirkende ved Oprettelsen af de fleste af de femten andre lignende Foreninger, bl. a. den ovenfor nævnte i Aspatria, blev registreret saa langt tilbage i Tiden som 1867 under Navnet »Agricultural and Horticultural Association lim.« med Hovedsæde i London. Den menes at være den første Forening i sin Slags i Verden. Forslaget til Oprettelsen af denne første cooperative Indkjøbsforretning udgik fra den Mand, Mr. Edward Owen Greening, som endnu er dens bekendte og virksomme »managing director«. Han var oprindelig Fabrikant af Jerngjærder i Manchester.

Formaalet angives at være:

- a) At sætte Aktionærene i Stand til ved Fællesindkjøb at købe til laveste en gros Priser og overhovedet under gunstigste Vilkaar, alle Slags Landbrugs- og Havebrugs-Redskaber og Maskiner, Frø, Gjødning, Foderstoffer og lign.

Senere nævnes bl. a. Korn og Kul mellem de Varer, der indkøbes.

- b) At modarbejde Salget af simple og forfalskede Varer

ved at give Aktionærene fuldstændig Kontrol over den Forretning, gennem hvilken de gjøre deres Indkjøb.

- c) At overtage og udbytte visse Overenskomster mellem Edward Owen Greening af »Central Co-operative Agency Manchester« og forskjellige fremragende Fabrikanter af Landbrugsmaskiner og Redskaber for Salg af deres Fabrikater til Mr. E. O. Greening eller hans Repræsentanter, paa de Betingelser, som i Almindelighed indrømmes de mest begunstigede Agenter.

Her var altsaa et bestemt Grundlag at bygge paa, Foreningen begyndte med at være sikret billigt Indkjøb af en Del Maskiner; og den fik strax som Bestyrer en Mand, som var fuldt inde i den Forretningsbranche, som han skulde lede paa Foreningens Vegne.

Den nominelle Aktiekapital ansattes til £ 250,000. Aktierne vare, og ere endnu paa £ 1 hver, og indbetaltes strax fuldt ud. Den indbetalte Aktiekapital steg ret jævnt, til den efter 10 Aars Forløb udgjorde c. £ 16,500, hvorefter den kun er steget ganske smaat af Grunde, som fremgaa af det følgende.

Enhver der tager en Aktie paa £ 1 bliver Medlem af Foreningen med Ret til at gjøre sine Indkjøb gennem denne og derved opnaa den Rabat, Foreningen skaffer sine Medlemmer. Desuden betale Medlemmerne 5 Shillings aarlig for Kataloger og som Subskription paa et Maanedssblad »Agricultural Economist« udgivet af Foreningen. For at faa samlet en tilstrækkelig Driftskapital blev det oprindeligt bestemt, at Ret til Andel i Udbyttet kun skulde tilkomme de Aktionærer, som ejede mindst 10 Aktier (£ 10). I Foreningens »Articles of Association« § 4 bestemmes saaledes, at »den Indtægt, der vilde tilfalde en Aktionær, kan benyttes til Indkjøb for ham af Aktier, indtil han ejer £ 10 af disse«. Man tvang altsaa i Begyndelsen Medlemmerne til at indskyde denne Sum. Senere steg Fordringerne endog til £ 25.

Fortjenesten fordeles efter § 73 saaledes:

1° til Dækning af Forretningsomkostningerne. Der var oprindelig tilføjet den Bestemmelse, at disse »ikke maa overskride Halvdelen af den virkelige (Brutto) Fortjeneste, saa at kjøbende Aktionærer fra Begyndelsen af ere garanterede Halvdelen af den paa deres Indkjøb tilstaaede Rabat;« men denne Bestemmelse strøges atter ved Generalforsamlingen i Juli 1869.

2° til Renter af Kapitalen, som dog ikke maa overskride 7¹/₂ pCt.

3° Resten fordeles mellem de kjøbende Aktionærer i Forhold til Fortjenesten ved deres Indkjøb i det forløbne Halvaar.

(§ 75 og 76). Hver Aktionær modtager hvert Halvaar en Opgjørelse over Fortjenesten paa hans Indkjøb, samt over hvor meget der deraf fradrages som Forretningsomkostninger og Renter af Kapitalen. Resten kan han hæve eller købe for. Dog kan ingen Aktionær, som alt sagt, disponere over sin Fortjeneste, før han er Ejer af £ 10 (senere £ 25) i Aktier, og Raadet kan købe Aktier for ham i hans Navn for den ham tilkommende Fortjeneste.

Foreningen styres af et Raad paa tolv Medlemmer og den administrerende Direktør. Det blev ved Generalforsamlingerne at afgjøre, hvorledes Overskuddet skulde fordeles mellem Punkt 2 og 3, og Generalforsamlingen var meget demokratisk anlagt, idet der ved denne stemmes efter Aktier paa følgende Maade:

(§ 35). For hver af de første ti Aktier paa £ 1 faar man en Stemme, derefter en Stemme for hver £ 10 fra £ 10 til £ 100, derefter en Stemme for hver £ 25 indtil £ 200 og derefter endelig en Stemme for hver £ 50 indtil £ 300. Dette vil tilsammen for en Aktionær med £ 300 i Aktier give 25 Stemmer og flere kan ingen faa.

Aktiekapitalen fik i Begyndelsen saavidt vides aldrig over 5 pCt., Resten fordeltes mellem Aktionærene efter Størrelsen af disses Indkjøb.

Da Aktiekapitalen var voxet tilstrækkelig for Forretningens Behov, fjernedes Bestemmelsen om, at kun Ihændehavere af £ 25 kunde nyde Andel i Udbyttet. Dette bevirkede, at Aktionærer med £ 1 snart bleve i Majoritet paa Generalforsamlingen, og derved forklares det atter, at der i de sidste 12—13 Aar aldeles intet Udbytte er udbetalt til Medlemmerne som Aktionærer, men at hele Overskuddet er fordelt mellem Medlemmerne i Forhold til deres Indkjøb samt tildelt Funktionærerne.*) Det vil med andre Ord sige, at hele den Foreningen tilstaaede Rabat kommer de kjøbende Medlemmer tilgode alene med Fradrag af Driftsomkostningerne, hvori endda ikke er indbefattet Rente af Kapitalen. Man er herved gaaet saa fuldstændig over til Andelsprincippet, at det endog er et afgjort Tab at være Ihændehaver af et større Antal Aktier, medens ved mange andre blandede Andels- og Aktieforetagender Aktionærerne sørge først for sig selv som Ejere af Kapitalen og senere for Andelshaverne som Kjøbere (eller Sælgere). »Agricultural & Horticultural Association« danner saaledes den diametrale Modsætning til de fornylig saa meget omtalte sydengelske Stores. Nu kan ingen overhovedet indskyde udover £ 1 i denne Forening, og dette er den meget naturlige Forklaring paa, at Aktiekapitalen uagtet vedvarende Tilslutning kun er steget meget langsomt. Anvendelsen af Overskuddet bestemmes hvert Aar af Generalforsamlingen, og denne kan derfor ogsaa, naar den vil, igjen lade Aktiekapitalen faa Del i Udbyttet, dog ikke udover de $7\frac{1}{2}$ pCt., der er bestemt i Lovene.

Medlemsantallet er omtrent 3000, næsten alle Landmænd, af hvilke mange forsyne sig gennem Foreningen med næsten alt, hvad de bruge af Maskiner, Frø, Gjødning etc. Men Foreningen er nu saa godt indarbejdet og respekteret i Handelskredse, at

*) Overskuddet for 1893, c. 4000 £, fordeltes saaledes, at 2000 £ tilbagebetaltes Medlemmerne i Forhold til deres Indkjøb, 800 £ tildeltes Funktionærerne og Resten henlagdes til Reservefond.

Medlemmer, naar de ved deres indskudte £ 1 har erhvervet sig et Medlemsbevis, kunne gaa paa egen Haand til Handlende og købe med samme Rabat, som Foreningen opnaar.

Direktøren, Mr. Greening, som har Æren af Dannelsen og Ledelsen af denne Forening, arbejder paa mange Maader for Udbredelsen af Andelsprincippet. En Landmand, som ikke er Medlem af Foreningen, men som maatte ønske at købe f. Ex. de af denne tilvirkede Kager eller Gjødnings, vilde ikke blive afvist; man vilde sælge til ham i det Haab, at han ved det fordelagtige Indkjøb skulde blive omvendt til Tro paa Andelsbevægelsen og derfor blive Medlem. Han vilde købe til samme Pris som Medlemmerne men selvfølgelig ikke faa Andel i Overskuddet.

Naar man har strøget den Bestemmelse i § 73, at Forretningsomkostningerne ikke maatte overskride Halvdelen af den virkelige Fortjeneste, er det vel nærmest, fordi dette var upraktisk. Det var jo let gjørligt at forøge Salgsprisen saa meget over Indkjøbsprisen, at Bestemmelsen kunde overholdes, men da Foreningens Formaal var ved Fællesindkjøb at skaffe Medlemmerne Varerne billigst muligt og ikke, som ved de almindelige engelske Forbrugs-Foreninger, tillige at hjælpe dem til at oplægge de Penge, der spares ved at der opnaas Rabat ved Indkjøbene, var det simplere strax at indrømme Kjøberne en saa lav Pris, at Bestemmelsen blev en Hindring.

Foreningens Ledelse tager Sigte paa meget andet end netop billigt Indkjøb, den arbejder med Hensyn til Gjødnings- og Foderstoffer samt Frø fuldt saa meget for at sikre sine Medlemmer det bedste og hensigtsmæssigste, der kan skaffes, og den har med dette Formaal endog udvidet sin Virksomhed udover, hvad der oprindeligt var paatænkt, idet Fabrikation til Medlemmernes Forsyning er optaget i ret stor Maalestok. Det var de trykkede Tider i Slutningen af 70-erne, som gav Stødet til, at man mente at maatte søge at spare end yderligere ved at blive sin egen

Fabrikant. For opsparet Fortjeneste ved billigt Indkjøb har man bygget egne Varehuse*) og Fabriker, hvor der tilberedes Gjødninger, Foderkager, og hvor Frø renses, behandles og undersøges. Foreningen paatager sig ikke blot at indkjøbe for Medlemmerne og udøve Kontrol i Retning af forsvarlig Kvalitet, den optræder ogsaa konsultatorisk og forsøgsledende. Det er almindeligt i England at benytte blandede Foderkager fremstillede af forskellige Frø, hvorimellem ogsaa Johannesbrød, Lindser m. m., der sælges under bestemte Navne, saasom »Waterloo Round Cakes«, »Dairy Cake«, eller lign., som undertiden angive, hvad Kagerne menes særlig at egne sig for, men saa godt som aldrig oplyse noget om, hvad Kagerne ere slaaede af. Saadanne blandede Kager af ubekjendt S sammensætning, som kun sælges i Tillid til det Firma, der tilvirker dem og de Resultater, der paastaas at være opnaaet ved Brugen af dem i Følge mer eller mindre (navnlig mindre) tilforladelige »Forsøg«, give utvivlsomt en altfor let Adgang til Bedragerier; men deres vedvarende Brug, som endog den nye Lov om Handel med Foder- og Gødningsstoffer har maattet tage Hensyn til, tyder dog paa, at de tilfredsstille de engelske Landmænd, hvad man end ellers kan mene om dem. Muligvis ligger deres tilsyneladende Berettigelse deri, at det er vanskeligere i England ved Kreaturerne Fodring at opnaa en omhyggelig Afvejning og Blanding af forskellige Slags Kager og Korn, medens man dog som i Danmark anser en blandet Føde for heldig. Noget lignende gjælder for kunstig Gjødning, hvor der ligeledes i Handelen føres Blandinger bestemte til særlig Brug, saasom »Topdressing for Runkelroer«, »Gjødning for Græsmarken« og lign. Disse Bemærkninger ere forudskikkede for at forklare, hvorledes en væsenlig Side af »Agric. & Hort. Ass.« Virksomhed ledes.

*) Foruden i London ejer Foreningen Pakhuse i Liverpool, Bristol og Southampton.

Man begyndte med stor Mistillid til disse blandede Foderkager og blandede Gjødninger, men man begyndte ogsaa, da Foreningen i Løbet af nogle Aar havde naaet en vis Størrelse, at undersøge Spørgsmaalet om en hensigtsmæssig Fodring og Gjødning, og man har fortsat dermed i 20 Aar. Hvert Aar fordeles der 300 større Prøver Foderstoffer og Gjødning gratis til de af Medlemmerne, som ville paatage sig at prøve dem efter en nærmere fastsat Plan. Man blander forsøgsvis forskellige Foderstoffer sammen i Kager, forskellige efter de forskellige Formaal, idet man tager et muligvis overdrevent Hensyn til »Næringsstof-forholdet«. Ad denne Vei kom man hurtigt til det Resultat, at et blandet Foder er langt det bedste, og at man ikke kan stole paa at faa Blandingen omhyggelig og regelmæssig udført paa Gaardene, altsaa til Nødvendigheden af de blandede Foderkager.

Disse fabrikeres derfor nu, idet Hensigten udelukkende er at skaffe Medlemmerne ikke blot de billigst mulige, men samtidig navnlig de for Formaalet hensigtsmæssigste Foderstoffer i den bekvemteste Form.

Da disse Kager ved dette co-operative Foretagende fremstilles af selve Forbrugerne og efter disses egne Erfaringer, er der den fuldeste Garanti for deres Sammen-sætning og billigst mulige Pris. De ere forøvrigt ikke særlig billige, idet der noteres:

Mai 1894.

	pr. Ton.	pr. 100 Pd.
Mejerikage	£ 8 12 sh. 6 d.	Kr. 7,70
Foderkage	- 7 15 - 0 -	— 6,90
Fedekage	- 8 17 - 6 -	— 7,90
Kage for Ungkvæg	- 6 17 - 6 -	— 6,10

Man kan have, hvad Mening man vil, om Resultatet af denne Virksomhed, om Paalideligheden af Fodringsforsøgene, f. Ex. om Berettigelsen af at kalde »Fedekagen«: »et videnskabeligt sammensat Foder for Fedtproduktion«

o. s. v.; man maa dog indrømme, at der her er udført et smukt Arbejde i Retning af Andelsvirksomhed, en Forening af Fællesindkjøb, Andelsfabrikation og Fællesforsøgsvirksomhed.

Foruden disse Kager, mærkede med Foreningens Varemærke, »One and All«, slaas der ogsaa Hørfrøkager og indkøbes desuden enhver Slags Kage, som Medlemmerne maatte ønske. Af Gjødninger tilberedes der specielle blandede Sorter til Brug for Mark og Have, men enhver anden Slags skaffes. Raagjødninger indføres eller indkøbes en gros og behandles for at sikre Medlemmerne uforfalskede Varer. Opløselig Benmel fremstilles saaledes ved Svovlsyrebehandling, hvorimod Superphosphat købes færdigt. Gjødningsstoffer leveres tørrere og knust til en højere Grad af Finhed end almindelig hos andre Fabrikker, hvorved tilsigtes større Garanti for deres Virkning det første Aar. Blandede Gjødninger fremstilles efter Ville's Anvisning støttet til Analyser, idet der kun gives Halvdelen af den Mængde Kvælstof, der formodes fjernet ved Afgrøden. Prisen paa disse blandede Gjødninger beregnes efter deres Sammensætning, idet hver Bestanddel betales med en vis Pris pr. »Unit.«, f. Ex. 15 Sh. for Ammoniak, 3 Sh. 3 pence for opløselig Mineral-Fosforsyre o. s. v. Betydelig over Halvdelen af, hvad Foreningen af sælger Foderstoffer og Gjødninger, er tilvirket i dens Fabrikker i Deptford, hvor 3 Dampmaskiner med tilsammen 170 Hestekraft arbejde uafbrudt Dag og Nat en større Del af Aaret.

I Frøhandelen gaar »Agric. & Hort. Assoc.« ogsaa, saa vidt muligt, videre i Retning af den ydede Garanti, end hvad der er almindeligt ved Indkjøbsforretninger. Hvor der er Tale om Indkjøb af indenlandsk Saasæd eller Frø, foretages der altid en Inspektion af de Afgrøder, hvis Frø man paatænker at købe til Udsæd, derunder f. Ex. en Analyse af Roernes Sukkerindhold, for at sikre Frø af en Stamme, der yder mest mulig Næringsværdi pr. Td. Land o. lign. End ikke fra Foreningens Besty-

relsesmedlemmer kjøbes Saasæd paa andre Betingelser. Denne Vurdering af Roer efter Analyse i Stedet for som almindeligt i England efter Størrelse, tyder paa en selvstændig og rationel Ledelse. Foreningen indfører Frøprøver fra andre Lande for at finde nye Sorter egnede for England, og bidrager i det Hele taget til at udbrede Kjendskabet til Betydningen af en god Udsæd.

Foreningens Frø prøves af den internationale Frøstation i Schweitz, og det viser sig derved, at Foreningens Frø er mellem det reneste og mest spiredygtige af, hvad der gaar i Handelen. Dog hermed er man endnu ikke tilfredsstillet. Ved meget omhyggelig Behandling i Foreningens Frøvehus fremstilles der af dette rene Frø en yderligere rensed Vare, saa at der f. Ex. af mange Græsarter sælges med en garanteret Spireevne af 96 pCt.. Der føres derfor af disse Sorter to Kvaliteter, til forskellig Pris f. Ex. af Engrævehale, almindelig Renhed, 11 d. Pundet, særlig rensed (75—80 pCt.) 14 d. Pd., Engsvingel 90 pCt. Renhed 9 d., do. 96 pCt. Renhed 11 d. o. s. v.

En egen Branche i Frøforretningen fortjener nærmere Omtale. Som Navnet viser, er Foreningen stiftet baade for Landbrugere og Havedyrkere. Blomster- og Havefrø spiller derfor en vis Rolle. Man er her gaet udenfor Foreningens egentlige Rammer, men alene med den Hensigt at fremhjelpe Andelsbevægelsen ved at virke opdragende paa Forbrugsforeningernes Medlemmer i Retning af Havedyrkning. Man pakker garanteret Frø i Penny-Pakker, mærket med Varemærket »One and All«, og disse Frøpakker sælges gennem Forbrugsforeninger*), Stores, og nu ogsaa enkelte andre lokale Agenter for Foreningen. Der udfyldes et Savn ved disse Pakker (til 7½ Øre), idet almindelige Frøpakker af den Størrelse sjælden

*) Agricultural & Horticultural Assoc. staar i Forbindelse med 460 Forbrugsforeninger i England og indtager en fremskudt Stilling ved Cooperative Kongresser o. lign.

ere gode, medens andre gode Frøforretninger hidtil sjælden have solgt i saa smaa Partier. For Dyrkere af Blomster eller Grøntsager fra »One and All« Frø, kjøbte gennem Forbrugsforeninger, afholder Foreningen i August hvert Aar en Udstilling i Krystal-Paladset i Sydenham (London), nu den største aarlige Blomsterudstilling i Verden (ifjor over 4000 Numre, over 30,000 Besøgende), som »en offentlig Fremvisning af, hvad der kan naas ved Fællesindkjøb«. Der er hidtil gennem Forbrugsforeninger og Stores solgt for 2000 £ (36,000 Kr.) aarlig af disse smaa Frøpakker. Havegødning sælges ligeledes gennem de samme Forhandlere.

Angaaende Foreningens merkantile Ledelse kan endnu anføres følgende: Som Driftskapital haves dels Aktiekapitalen, omtrent 17,000 £, et Reservefond paa henvend 5000 £ og endelig Deposita fra Medlemmerne paa omtr. 25,000 £. Deposita af over 5 £ forrentes med 4 pCt. Det ledende Princip i Omsætningen er kontant Betaling. Under de trykkede Tider i 1878—79 gik det tilbage for Foreningen. Halvdelen af de deponerede Penge toges ud, Forretningen og Omsætningen, der var steget til over 100,000 £ aarlig, svandt ind til Halvdelen. Senere er den atter steget jævnt og beløber sig nu til 80,000 £.

Med næsten alle Fabrikater af Agerdyrkningsmaskiner og Redskaber har Foreningen Kontrakter, hvorefter der tilstaas den fulde Handelsrabat af fra 10 til 30 pCt. foruden $2\frac{1}{2}$ pCt. for kontant Betaling. Heraf holdes de 5 pCt. tilbage ved Salg til Medlemmer til Dækning af Omkostninger. Ved Handel med Frø, Foderstoffer og Gjødninger beregnes der ligeledes en foreløbig Avance af henvend 5 pCt., idet der ved Raadets maanedlige Møder træffes Bestemmelser om Forandringer i Priserne. Paa en Omsætning af over 80,000 £ var der, som alt nævnt, et Overskud af 4000 £, altsaa henvend 5 pCt. Deraf tilbagebetaltes Halvdelen efter Aarets Forløb til Medlemmerne efter disses Indkjøb, saaledes at der gaves størst

Rabat paa de største Indkjøb f. Ex. paa 10 Tons Kunstgødning 2 Sh. 6 pence pr. Ton, paa over 50 Tons 7 Sh. 6 pence, ved Indkjøb af under 50 £ Frø 5 pCt., af over 250 £ 12¹/₂ pCt. o. s. v.

En anden lignende og stor Forening »Western Counties Agricultural Cooperative Association Lim.« har sit Domicil i Plymouth. Den oprettedes i Maj 1880 med en nominal Aktiekapital paa 50,000 £ i Aktier paa 5 £. Der er udstedt noget over 6,500 Aktier og indkaldt 3 £ af hver Aktie. Foreningens Formaal er at skaffe Medlemmerne (Landejendomsbesiddere, Farmers og andre) Alt, hvad der bruges paa en Landejendom, af bedste Kvalitet og til laveste en gros Pris, at fabrikere, købe og sælge Gjødnings-, Redskaber, Foderstoffer, Frø o. s. v.

Foruden Aktionærerne kunne andre faa Lov at købe gjennem Foreningen, naar de foreslaas af en Aktionær, faa Direktionens Billigelse og subskribere 5 sh. aarligt. Ingen Vare indkjøbt gjennem Associationen maa sælges igjen. Paa den aarlige Generalforsamling have Medlemmerne en Stemme for hver af de første ti Aktier, derefter en Stemme for hver 5 Aktier. Den administrerende Direktør er Mr. George Martyn, som lønnes med 1¹/₄ pCt. af Brutto-Salget (ekklusive hans Omkostninger). De andre Direktører, mindst 9 og højst 15, skulle eje mindst 20 Aktier hver.

Overskuddet fordeles saaledes:

- a) 5 pCt. Renter af Aktiekapitalen
- b) henlægges til Reservefond, som skal forøges til 2000 £.
- c) Generalforsamlingen træffer Bestemmelse om Anvendelsen af Resten.

Landbrugets Fælleskjøb virker i England i det væsentlige ligesom i Danmark nærmest som Forbrugsforeninger og for saa vidt gjælder om dem, hvad den

franske Nationaløkonom, Leroy-Beaulieu, har udtalt om Forbrugsforeninger: »De ere geniale Ordninger (un mécanisme ingénieux), som i mange Tilfælde kunne yde Forbrugerne værdifulde Tjenester: formindske Prisen paa forskjellige Varer og sikre bedre Kvalitet eller større Renhed« *). Landbrugets Fællesindkjøb have som bekjendt gjort dette i stort Maal og udføre derved deres Mission som opdragende saavel paa Kjøber som Sælger i den almindelige Omsætning ved Handelsstanden. Fællesindkjøbet har næppe den Opgave at fortrænge eller erstatte Handelsstanden. »Forbrugsforeningerne, hvis videre Udvikling man kun kan ønske fortsat og som kunne faa vidtrækkende og heldbringende Anvendelser, synes snarere at være Korrektiver for visse Misbrug end det naturlige og nødvendigt virkende Middel til at sætte Handel og Industri i Bevægelse« **).

Det synes at ligge i de Foreningers Natur, hvis Virksomhed, som de danske Fællesindkjøbsforeningers, indskrænke sig til at købe en gros og skaffe Garanti for Renhed, at de saa at sige overflødiggjøre sig selv i samme Grad, som de naa deres Formaal. Naar de Misbrug, de tilstræbe at modarbejde, ere rettede, naar de have ledet Handelen ind i en bedre Gænge, saa vil deres Rolle delvis være udspillet, og saa ses de ogsaa ofte enten at forsvinde eller at gaa over til rene Handelsforetagender. Cooperationen danner i saa Henseende en Overgangsform, som det kan være nyttigt eller nødvendigt jævnligen at komme tilbage til. Foreninger, der sælge til Ikke-Medlemmer, have ofte viist en Tendens til at fjerne sig fra Andelsprincippet, naar der ved dygtig Ledelse tjenes godt ved Salg til Ikke-Medlemmer. De oprindelige Andelshavere gaa saa efterhaanden over til at blive Aktionærer i et rent Handelsforetagende som i de londonske Stores.

*) Paul Leroy-Beaulieu i Revue des deux Mondes. 1. Nov. og 1. Dec. 1893 »La Cooperation«.

**) Beaulieu, samme Steds.

Men det vil ses, at i mindst en Forening for Fællesindkjøb har Andelstanken naaet en langt videre Udvikling end kjendt i Danmark og maaske i noget andet Land, idet Virksomheden omfatter ikke blot Fællesindkjøb med dennes almindelige Formaal: billigt Indkjøb ved store Ordre, Garanti for Renhed og Økonomi ved kontant Betaling, men har udstrakt sig til Fabrikation og konsultatorisk Virksomhed, tildels bygget paa samvirkende Forsøg. Ja, i Retning af Kapitalens Stilling er denne Forening endog delvis gaaet langt videre end til det, som »Cooperationens Historieskriver«, Holyoake, fremsatte som Maalet, at reducere Kapitalen til en lønnet Tjeners Plads, idet man i en Aarrække har nægtet Aktiekapitalen enhver Andel i Udbyttet, noget, der selvfølgelig ikke kan betragtes som normalt eller ventes gennemført andetsteds.

Fællessalg.

Hvad nu Oprettelsen af Foreninger for Salg af Landmandens Produkter angaar, da er man ikke kommen ret langt, praktisk talt ikke stort længere end til at diskutere Sagen og anstille enkelte Forsøg, der ikke hidtil kunne siges at være lykkedes. Det gjælder særlig, hvad angaar de egentlige Landbrugsprodukter, Kornvarer, Mælk og Kjød.

I det Foregaaende er allerede omtalt Kornmarkerne, man har vel næppe tænkt at danne særlige Foreninger for Kornsalg. Her frembringer Landbruget en Vare, der er let at bedømme baade med Hensyn til Beskaffenhed og Mængde, saa at Salget ingen Vanskelighed frembyder, hvortil kommer, at Varen er holdbar, saa at den, for saa vidt ikke andre Forhold træde til, kan bringes i Markedet til enhver belejlig Tid. At der fra Forbrugerens Side i Reglen lyder Klage over Misforholdet mellem Hvedepriserne og Brødpriserne, og at dette har ført til Oprettelsen af mer eller mindre lønnende Andels- og Aktiebagerier, har

ikke berørt Landmanden som Forbruger, for hvem Hjemmebaging eller dog Baging af egen Hvede er almindelig, saa at et Forslag, der er fremkommen om, at Landmanden selv skulde oprette Bagerier for derved at faa en højere Pris for Hveden, ikke have vundet Tilslutning. Det vilde ogsaa kun blive rene Industriforretninger, da Kornpriserne nu aldrig kunne blive en lokal Sag, men ere afhængige af Tilførslerne i Verdensmarkedet. Noget helt andet bliver det derimod, at man mere og mere begynder at have sin Opmærksomhed henvendt paa det Børsspil, der finder Sted ved Spekulationshandelen, der i og for sig er en Nødvendighed for Fordelingens Skyld, og søger at skaffe sig Beskyttelse mod denne, ligesom man har drøftet Oprettelsen af fælles Kornmagasiner, hvortil Landmanden efter endt Høst kunde sende sit Korn og faa det vurderet for midlertidig at kunne udstede Anvisninger paa dette, indtil fordelagtigt Salg kan finde Sted.

Med Mælkehandelen er Forholdet anderledes. Handelen hermed er vel ligeledes let, for saa vidt som den hidtil er betragtet som en ensartet Vare, der simpelt hen kan sælges efter Maal, men den er kun lidet holdbar, taaler ikke lang Transport og med de Fordringer, Forbrugeren her stiller, at han ønsker den bragt til sin Dør to Gange daglig uden Forpligtelse til at tage et bestemt Kvantum, maa den nødvendigvis blive meget kostbar, saa dyr, at der derved sker en væsentlig Indskrænkning i dens Benyttelse som Fødemiddel. I de Byer, der ikke ere større, end at Forsyningen kan finde Sted fra omliggende Gaarde, hvis Ejere enten selv eller ved andre flere Gange daglig føre Mælken til Forbrugerne, sker Handelen jo saa direkte som muligt; herfra lyder ingen Klage. Anderledes er det derimod for de Landmænd, der maa benytte Jernbanen til Forsyningen af de større Byer. Der ere Klagerne almindeligvis rettede mod Jernbanselskabernes høje Taxter, og meget Arbejde er der i de sidste Aar sat ind paa at faa dette Forhold forandret baade fra Landet og fra Byernes Side. Her er Spørgs-

maalet om Oprettelsen af Salgsforeninger for Salg af Mælk til Byerne kommen frem. Oprettelsen af Andels- og Fællesmejerier til Fabrikationen af Ost og Smør gaar ogsaa kun langsomt frem, og man har i den Retning — til Held for os — langt tilbage. Selv i Skotland, hvor man dog har lettest ved at komme med paa nye Planer, og hvor man har flere Aktiemejerier til Fabrikation af Ost, er man ikke naaet videre end til at faa det første Andelsmejeri aabnet i Stoneykirk i Galloway i Februar Maaned d. A., hvad der betragtes som en Begivenhed i Spørgsmaalet om Cooperation blandt Farmerne. Dette Mejeri er beliggende i et saa kvægrigt Distrikt, at det gjør Regning paa Mælken fra 2000 Køer, men efter hvad der er fremkommen derom, bliver det næppe nogen billig Drift. Paa dette Omraade have vi heldigvis saa stort Forspring, at vi endnu her staa som Læremestre. I Irland, som ellers ikke er inddraget i disse Undersøgelser, findes der derimod foruden mange Fællesmejerier (Creameries) henved 40 Andelsmejerier, med en aarlig Produktion (i 1893) til en Værdi af 150,000 £ og det gaar fremad, om end foreløbig langsomt.

Men de stærkeste Klager lyde dog her — som overalt — over den Maade, hvorpaa Kvægomsætningen foregaar, og det er ikke blot Landmændene, men ogsaa Forbrugerne, der anse sig for brøstholdne ved den her fulgte Fremgangsmaade og ved det tilsyneladende Misforhold, der er mellem Kvægpriserne og Detailpriserne i Kjødhandelen. Klagerne ere af gammel Dato og komme især frem, naar en betydelig Nedgang i Kreaturpriserne finder Sted, idet det altid tager forholdsvis lang Tid, inden et Prisfald i Engroshandelen efterfølges af et lignende i Detailhandelen. Det er under disse Forhold, at man finder, at Mellemandelen kræver for store Udgifter, og man søger at undgaa Mellemandelen ved selv at træde i Forbindelse med Forbrugeren; men man gaar i Reglen for vidt, idet man glemmer, at endog flere Mellemed ere nødvendige for den regelmæssige Forsyning af og

Fordelingen i de store Byer, hvor den enkelte Forbruger hverken har Tid eller Sagkundskab nok til selv at søge Markedet, ligesom man heller ikke tager i Betragtning, at man i de gode Tider har følt sig tilfreds med de Lettelser, Mellemandleren har ydet.

Det er i det Hele taget ret naturligt, at Producenternes Syn paa Mellemandleren ofte forrykkes under en nedadgaaende Prisbevægelse. Vi have paa den ene Side Producenterne, som i Almindelighed, naar Talen er om Landbrug, ere nødsagede til at vedblive at producere, endog tildels nødsagede til at producere samme Varer, selv om Prisen paa dem daler eller, hvad ikke er aldeles ensbetydende, selv om Fortjenesten ved at producere dem formindskes eller forsvinder. Paa den anden Side staa Forbrugerne, som ville købe billigst muligt. Mellem dem staa og maa altid staa en Handelsstand, med færre eller flere Led efter Omsætningens Art, Størrelse og Afstanden og Omfanget for Forsendelsen. Denne Handelsstand udfører et bestemt Arbejde, og derved fortjenes der en Løn. Arbejdet er væsentlig det samme, selv om Varernes Art vexler, en Handelskapital og -Dygtighed kan let skiftes fra en Branche til en anden, og Arbejdet er temmelig uafhængigt af Varernes vekslede Pris. Men heraf følger, at naar Prisen paa en Vare falder, saa rammer dette Prisfald Producenten, hvis han ikke kan producere tilsvarende billigere eller undlade at producere, men det rammer ikke Mellemandelen, hvis Arbejde og dermed Løn bliver den samme som før. Derfor bliver der let et Misforhold mellem Producenternes og de Handlendes Fortjeneste i nedadgaaende Prisperioder.

Stødet til de første alvorligere Forsøg fra engelske Landmænds Side paa at omgaa Mellemandlerne ved Salg af deres Produkter blev givet ved et Foredrag, som den bekjendte tidligere Sekretær i det kongelige engelske Landbrugsselskab, Mr. H. M. Jenkins, den 1. Februar 1886 holdt i »the Farmers' Club« i London om »Co-operation mellem Producenter og Forbrugere af Kjød«.

Han søgte at paavise, at »Forskjellen mellem hvad Landmændene faa for deres Kjød og hvad Forbrugeren maa betale« er stor; og han mener, at Landmanden selv maa kunne indkassere en Del af denne Forskjel, selv om en Del af den maa gaa til »Betaling af de rimelige Omkostninger ved Sammenkjøb og Fordeling«, og en anden Del til en Formindskelse af Prisen til Forbrugerne, og dette skulde være opnaaeligt »ved et co-operativt System, baseret paa sunde Handelsprincipper«. En Støtte for et saadant Foretagende søgtes ved Henviſning til de bekjendte londonske »Stores« o. lign., hvortil Mr. Jenkins dog selv bemærkede, hvad ogsaa hævdedes af andre under Diskussionen efter Foredraget, at disse ere Co-operationer af Forbrugere og derved meget forskjellige fra Co-operationer af Producenter. Tanken er altsaa i største Korthed denne: at spare Omkostninger ved Forhandlingen, hvorved Producenten skulde opnaa højere Pris, medens Konsumenten betaler en lavere Pris.

Mr. Jenkins Plan, som ikke kom direkte til Udførelse, og som vi derfor kunne gaa let hen over, gik ud paa at danne en Forening af Landmænd, som alle skulde have Aktier i Forretningen. Et begrænset Antal Forbrugere skulde kunne optages som Aktionærer. Landmændene skulde efter nærmere fastsatte Regler kunne sende Kjød til Forretningen, som dernæst skulde bortsælge det til Forbrugerne. Man skulde begynde smaat, kun med Kjød og kun med to Butikker. Leverandørerne skulde betales ugentlig efter Markedsprisen, Overskud skulde dels tilfalde Aktionærerne, dog ikke over 5 pCt., Resten tilfalde Leverandørerne som Bonus. Hans Plan var nærmest, at Direktører, valgte blandt Producenterne, skulde styre Forretningen; ellers kunde det gøres ved Ansættelse af en duelig og paalidelig Bestyrer, hvis Løn, som maatte være temmelig høj, utvivlsoſt i Begyndelsen vilde sluge en betydelig Del af Udbyttet. Skulde Foretagendet lykkes, vilde man aabne flere Butikker, faa sine egne Stalde og Slagterier i Islington og et En-gros-Lager for Salg til

Detailhandlere, samt optage andre Landbrugs-, navnlig Mejeriprodukter. Meningen var altsaa at begynde med Detailbutikker og først, muligvis senere, danne En-gros-Forretning, hvilken Ordning sikkert er laant fra »Stores«, som begyndte med smaa Detailsalg. Men som alt nævnt, der er stor Forskjel paa de to Forretninger. En »Store« begynder med at have Kunderne, en Sammenslutning af Producenter begynder med at have Varerne. Derfor maa de ogsaa ordnes forskjelligt.

Til Bevis for Paastanden, at »Forskjellen mellem hvad Landmændene faa for deres Kjød og hvad Forbrugerne maa betale«, er stor, gav Mr. Jenkins en Del Oplysninger, hvoraf dog navnlig fremgik, at Priserne i Londons West End ere meget høje. Men dette kommer simpelthen af, at der ved denne, som ved megen anden Handel i West End, foruden andre store Udgifter, kræves en meget udstrakt Kredit*), hvorfor de Handlende, som Mr. Pell udtrykte det ved Diskussionen efter Mr. Jenkins Foredrag, forener to Forretninger, dels Detailhandel, dels Laaneforretning, og de maa betales for begge Dele. Hertil kommer endnu den meget udbredte Misbrug af Returkommission til de rigere Familiers Tjenerskab, som ligeledes findes ved næsten alle Forretninger med de højere Klasser. Det er en af Grundene til, at en Institution som »Army and Navy Stores« trives saa godt i disse Klasser, at man er sikker paa, at Varerne ikke der fordyres ved Returkommission til ens eget Tjenerskab, thi enhver Returkommission maa selvfølgelig findes i Priserne, saaledes ogsaa i Kjødpriserne i West End. Forbrugerne kunne undgaa dette ved Fællesindkjøbsforretninger som »Stores«. Langt vanskeligere er det for Producenterne at arbejde imod dette Uvæsen. Da de nødvendigvis, som Jenkins

*) Det er Skik — eller Uskik — blandt mange Medlemmer af Aristokratiet og andre velhavende Beboere af den fashionable »West-End« at lade de Handlende vente et helt eller endog flere Aar paa deres Tilgodehavende.

fremhævede det, maa sælge mod kontant Betaling, maa de, som det ogsaa blev foreslaaet, holde sig til de Egne eller Kvarterer, hvor Kontantbetaling overhovedet kan faas, hvilket i Reglen er de mindre velhavende Kvarterer. Men da de Handlende paa saadanne Steder altsaa ikke behøve at beregne Avance til Dækning af Rentetab ved Kredit eller Tab ved uvederhæftige Kjøbere, ville Priserne ogsaa være lavere.

Et halvt Aar efter dette Jenkins Foredrag, nemlig den 1. Juli 1886, indregistreredes der et Aktieselskab under Navnet »Farmers' Direct Sale Association Lim«, dannet af en Kreds af velhavende Landmænd, derimellem flere Lorder (Wantage, Yarborough, Combermere) og andre større Godsejere, som havde til Hensigt ad praktisk Vej at forsøge, om der kunde opnaas væsentlige Fordele for Producenter af Landbrugsprodukter ved at omgaa Mellemmændene eller ved selv at paatage sig en Del af det Arbejde, disse udføre.

I Retning af Kapital var Selskabet meget heldig stillet, idet der var tilstrækkelig Tilslutning fra saa mange rige Godsejere, at der kunde skaffes Penge til ethvert nok saa kostbart Forsøg, som man maatte have anset det for hensigtsmæssig at anstille. Nominelt bestod Aktiekapitalen af 2000 Aktier pr. 100 £, altsaa 200,000 £ eller 3,600,000 Kr.; men der tegnedes kun en ringe Del af disse og indkaldtes kun en Del af det tegnede Beløb. I Novbr. 1886 var der saaledes kun tegnet 50 Aktier og indkaldt 25 £ paa hver, altsaa kun en Fjerdedel af Aktiernes paalydende Værdi.

Selskabets Formaal erklæredes med sædvanlig juridisk Omsigt at være: at tilvirke alle Slags Landbrugsprodukter, opdrætte Kvæg, behandle disses Produkter industrielt ved Bagning, Brygning etc., at forhandle Kvæg og Landbrugsprodukter, eller deraf atter fremstillede Produkter, at udføre enhver anden Forretning, som maatte egne sig for Selskabet, indsamle Oplysninger, nyttige for Landmænd, udnytte Opfindelser, følge Lovgivningsarbejdet, vedrørende

Landbrug etc. etc. Men Meningen var med færre Ord den, at man vilde prøve at sælge Landbrugsprodukter saa direkte som muligt, helst til Forbrugerne selv.

Efter et halvt Aars Forløb, i Febr. 1887, forandredes Selskabets Navn til »The English Farm Produce Co. Lim.« og Aktierne forandredes fra 100 £ til 10 £. Der var tegnet 100 Aktier paa 100 £, blev altsaa nu 1000 Aktier paa 10 £, hvoraf kun $\frac{1}{4}$ eller 2 £ 10 sh. 0 d var indkaldt. Et halvt Aar senere var der indkaldt 5 £ pr. Aktie (nu kun 710 Aktier). Den 11. Oktbr. 1887, altsaa efter $1\frac{1}{4}$ Aars Forløb, besluttedes det atter at opløse Aktieselskabet. Man havde fundet Opgaven upraktisk og lod Sagen falde, delvis tilfreds med de gjorte Erfaringer, delvis standset af Vanskeligheder, som ikke kunde overkommes ad den betraadte Vej.

Om Selskabets Forsøg og de derved indhøstede Erfaringer, er der indhentet nærmere Oplysninger af Mr. Robert E. Turnbull*), som med stor Beredvillighed gav Meddelelser om de Arbejder, som han i sin Tid ledede og omfattede med stor Interesse.

Som ved flere lignende Foretagender i forskjellige Lande var det navnlig Kjødhandelen, man vilde gribe reformerende ind i, hvad jo ogsaa Jenkins havde givet Anvisning paa.

I Handelen med Kreaturer, som solgtes gennem Kommissionærer til Slagtere, klagedes der fra nogle Landmænds Side over, at de ikke fik den fulde Betaling, som tilkom dem. Men der viste sig stor Forskjel mellem de forskjellige Landmænd paa dette Punkt. Nogle, som havde Forstand paa Dyrene og fulgte med Markedsberetningerne, opnaede en passende Pris, medens andre blev bedragne, undertiden ret grovt, fordi de ikke passede paa.

*) Af Firmaet Alfred Mansell & Co. College Hill. Shrewsbury Exportører af Pedigree Dyr, Sekretær for Shropshire Faareavlforening, Shropshire og West Midland Agric. Society og Shropshire Chamber of Agriculture.

Det lykkedes Kompagniet at sælge Kreaturer for Aktionærerne direkte til Slagterne, uden Kommissionærs Mellemløst, og derved opnaaedes der et betydelig bedre Resultat for de Landmænd, der ikke forstod sig paa at sælge selv, medens de andre omtrent fik samme Pris hjem som ellers; Kompagniet beregnede sig $2\frac{1}{2}$ pCt. i Kommission, optraadte altsaa selv som den Kommissionær, man omgik. Fordelen var altsaa kun den reelle Behandling, og den Erfaring, man indhøstede, var følgende: Naar Kommissionæren er ærlig, eller Landmanden er i Stand til at kontrollere ham tilstrækkeligt, er hans Kommission fortjent ved det Arbejde, han udfører. For at udføre denne Kontrol og i det Hele taget at have et Sted, hvor Aktionærerne kunde henvende sig om Oplysninger, ogsaa for, om muligt, at sælge Aktionærernes Dyr direkte til Slagtere, foreslog Mr. Turnbull at ansætte en Agent eller Konsulent i London.

En Hovedopgave for Kompagniet var en Undersøgelse af Detail-Kjødhandelen og den Gjennemsnitsfortjeneste, som havdes i Forretninger, hvor engelsk Kjød solgtes (der tjenes naturligvis mere, hvor amerikansk eller australsk Kjød sælges for engelsk eller skotsk). For at indsamle Erfaringer herover, lejedes en Butik i Leadenhall-Markedet til Detailsalg af Kjød, indkjøbt en gros i Londons Central-Meat-Market. Der syntes jo at være en stor Fortjeneste derved, en stor Forskjel mellem Prisen pr. Side eller Fjerding og Priserne paa Stege og andre Smaastykker, men man fandt, at denne Fortjeneste svandt betydelig ind, baade ved Svind, som skyldtes Fordampning eller Bortskjæring af Kanter, Ben etc. og ved den lave Pris, man nødsagedes til at tage for de simplere og lidet be-gjærte Dele af Kjødet.

Tabet ved Salget af de simplere Stykker er snarest voxende gennem de senere Aar, thi jo lettere Adgang man har til gode Stykker af amerikanske Oxer eller australske Faar til billigere Pris, desto nødigere nøjes man (o: de økonomiske Kjøbere) med de tarvelige Stykker af

de dyrere engelske Dyr. Efter en tilstrækkelig lang Prøvetid fandtes det, at Fortjenesten ved at detaillere Kjød, kjøbt paa sædvanlig Maade i En-gros-Markedet fra saakaldte »Meat-Salesmen«, efter Fradrag af de nødvendige Omkostninger, kunde anslaaes til $\frac{1}{4}$ Penny (knap 2 Øre) pr. Pd.

Mr. Turnbull undersøgte dernæst forskellige private Slagter-Forretninger og kom derved til samme Resultat. Gjennemsnitsnetto-Fortjenesten var $\frac{1}{4}$ Penny, men undtagelsesvis kunde den stige til $\frac{1}{2}$ Penny. Billigere mente Kompagniet nu ikke man kunde forlange, at Detailhandlerne skulde gjøre det, da der maa arbejdes strengt, og Arbejdsdagen er lang, ofte meget lang, og man troede derfor heller ikke at kunne forøge sin Indtægt ved Kvæghold synderligt ved at skyde Penge i Kjødbutikker. Naar Mr. Turnbull alligevel tilraadede, at man skulde indkjøbe et Par store velrenommerede Detailforretninger f. Ex. i Brighton eller en anden By ved Sydkysten og ansætte den tidligere Ejer som Manager, saa var hans Mening derved den, at man paa den Maade kunde vente at høste værdifulde Erfaringer om, hvorledes de forskellige Racers Dyr forholdt sig ved Slagtingen, Fodringens Indflydelse paa Kjødet og mange lignende Spørgsmaal, til hvis Løsning kræves Slagterens og Kjødhandlerens Medvirkning, som ikke let faas hos private Handlende.

I et Foredrag, som Mr. Turnbull holdt i »Farmers Club« den 1. Maj 1893, udtalte han sine Erfaringer, indsamlede ved Arbejdet for »The English Farm Produce Co.« saaledes: »Man siger, at man skal undgaa Mellemanden. Jeg er overbevist om, at naar Handelsmanden (the Middleman) leder sin Forretning med Ærlighed, er han en værdifuld Hjælp for Landmanden. Jeg tror ikke, at Gjennemsnitsfortjenesten hos Slagtere, som slagte og forhandle engelsk Kjød, Landet over er mere end $\frac{1}{4}$ Penny pr. Pd., en Fortjeneste, som let kunde forvandles til et Tab, hvis Forretningen skulde ledes af en Komite af Landmænd i Stedet for af en Slagter, som arbejder for sig selv. Fortjenesten ved Handelen med Landbrugsprodukter, som

ganske vist ofte er betydelig, opnaas kun ved utrættelig Paapasselighed. Arbejdet begynder tidlig og ender sent, er ansvarsfuldt, og foraarsager ofte Bekymringer.«

Den oprindelige Tanke, som gav Anledning til Dan- nelsen af Selskabet, at man skulde omgaa Mellemand- leren, mente man derfor ved nærmere Undersøgelse at maatte opgive, det gjaldt om at have ærlige og dygtige Mellemandlere og kun at benytte disse.

Men Selskabet og dets Medlemmer høstede Erfaringer ogsaa paa et andet Omraade. For at omgaa Mellemand- lerne vilde man træde i direkte Forbindelse med For- brugerne, men herved viste der sig Vanskeligheder. Da man kun tænkte paa at forsyne Forbrugere af store Mængder Kjød, saasom Hospitaler, Asylr eller store Hus- holdninger, og let kunde paatage sig regelmæssig For- syning, mødte man ikke saa meget de Vanskeligheder, som lignende Forsøg i mindre Stil og med et større Udvalg af Varer vil møde (se nedenfor under Farmers' and Gar- deners' Supply Society), men derimod den Vanskelighed eller passive Modstand, som følger af »Returkommissionen«. Denne mødtes overalt. En stor offentlig Institution, som kunde bruge 1200 Pd. Kjød daglig, vilde ikke købe, fordi vedkommende Bestyrer derved mistede sin Retur- kommission. Selv i private Husholdninger var dette en Hindring for Tilslutning til Selskabets paatænkte Kjødsalg.

Men som alt ovenfor sagt, denne Returkommission, som skader Forbrugere, kunne disse undgaa ved Fælles- indkjøbs-, d. v. s. Forbrugsforeninger, derimod er den en Hindring for Fællessalgsforeningers Trivsel.

Mindre forsigtig anlagt og derfor ogsaa uheldig for- løbende var et andet Forsøg fra Landmænds Side paa at forhandle deres Varer selv, som begyndtes et halvt Aar senere. Den 26. Januar 1887 registreredes »The Far- mers General Supply Co. Lim.« med det Formaal at frembringe, tilvirke, købe og sælge Landbrugs- og Mejeri- produkter, Kvæg etc., etablere Butikker, Lagere o. lign., for at oplægge, forhandle etc. etc. Meningen var at op-

rette Butikker, hvorfra skulde sælges direkte til Konsumenterne, navnlig Mejeriprodukter, Mælk, Smør og Ost, men ogsaa Kjød og Fedevarer.

Aktiekapitalen var nominelt 20,000 £ i 4000 Aktier paa 5 £, hvoraf Halvdelen var bestemt at skulle være Preferenceaktier. Efter lidt over et Aars Forløb var der udstedt 670 Aktier og indkaldt 4 £ pr. Aktie; Aaret efter 1120 Aktier, fuldt indbetalt, fordelt mellem 54 Aktionærer, og saaledes var det, da Selskabet standsede.

I Modsætning til det ovenfor omtalte Selskab, raadede dette ikke over tilstrækkelig Kapital, og Resultatet af dets Virksomhed var ikke et saadant, at der kunde regnes paa at faa flere Aktier end de nævnte 1120 anbragte, man optog derfor i Jan. 1890 et Laan paa 500 £, i Form af 50 Obligationer à 10 £, som overtoges af tre af Direktørerne, og som skulde forrentes med 5 pCt.

Fra Begyndelsen af var det stipuleret, at Selskabets Direktører hver skulde eje mindst 300 £ i Aktier. Men da dette ikke overholdtes (den i Danmark kjendte Mr. James Long, som var den ledende Direktør, var saaledes kun tegnet for i alt 100 £), ændredes Statutterne i Debr. 1888 derhen, at Fordringen nedsattes til 50 £.

Da det vedblivende gik tilbage for Selskabet, besluttedes det at standse dets Virksomhed og en Ordre derom udfærdigedes af Retten den 18. Juli 1891. Der var da tabt, foruden Aktiekapitalen paa 5,600 £, i alt lidt over 2,400 £. Dette Forsøg fra Producenternes Side paa at forøge deres Indtægter ved at omgaa Mellemandleren og selv optræde som Detailhandlere, faldt derfor særdeles uheldig ud. Vi skulle nu se lidt nærmere paa, hvorledes Virksomheden var ordnet, og hvad man maa antage var Grunden til Uheldet.

Der lejedes en Butik i London, 245 Tottenham Court Rd., hvorfra der solgtes Mejeriprodukter. Et Aarstid senere udvidede man Forretningen til ogsaa at omfatte Kjød og Fedevarer, og aabnede et andet Udsalg i det østlige London, som dog atter lukkedes temmelig snart,

og man indskrænkede sig atter til kun at handle med Mejeriprodukter. I Følge et udsendt Prospektus var »enhver Aktionær, som ejede 20 Aktier à 5 £ (ialt 1800 Kr.) berettiget til at levere saadanne Varer, som Selskabet kunde sælge, og han skulde betales maanedlig derfor til den Pris, han havde aftalt med Bestyreren.« »Efterhaanden ville Direktørerne blive i Stand til at betale højere Priser for leverede Varer eller at tilbagebetale en Del i Forhold til Antallet af Aktier, eftersom det maatte blive bestemt af en Generalforsamling.«

»Direktørerne kunne indrømme et begrænset Antal Aktionærer, som kun eje 50 £ i Aktier, Ret til at sælge gennem Selskabet, men man kan tegne sig for hvilket som helst Antal Aktier.«

Da det i Følge Sagens Natur er umuligt at vide, hvilken Pris de af Aktionærerne, der leverede Varer til Salg fra Selskabets Butik, fik for deres Varer, kan man ikke heller vide, om de til Trøst for deres tabte Aktieværdier have Bevidstheden om at have tjent godt ved Leverancen, men dette er vel næppe rimeligt. I hvert Fald staar det fast, at Forretningen for Selskabet var alt andet end lønnende. Dette skyldtes formentlig Mangel paa Driftskapital, den Omstændighed, at Driftsomkostningerne vare for store, tildels fordi man anstillede for mange Forsøg, og endelig Tab ved usolide Kunder eller saadanne, som undlod at betale. De sidste to Grunde kunne vel sammenfattes under Begrebet Mangel paa god kommerciel Ledelse. Naar en lille Butik ikke, som de konkurrerende Butikker i Nabolaget, blot skal ernære en tarvelig lille Familje, som arbejder tidlig og sent for sit eget Underhold gennem Forretningen, men skal afholde Udgifter til en lønnet Bestyrer, Sekretær, Direktørernes Rejse- og andre Udgifter, saa skal der ikke støde meget til, for at Resultatet bliver uheldigt. I Stedet for at der her var sat et stort Apparat i Gang for en lille Butiks Skyld, gaar Bevægelsen og Handelen med Mejeri- og Fedevarer netop den modsatte Vej, at samle mange Butikker

under en Fællesledelse, hvorved mange Udgifter fordeles mellem Butikkerne og derved falde mindre tungt paa hver.

At der tabtes Penge i stor Maalestok til Kunder, der ikke betalte, at man altsaa ikke holdt sig til Salg mod kontant Betaling, tyder paa en mindre heldig Ledelse og vel ogsaa paa, at det var nogenlunde vanskeligt at skaffe Kunder, saa man ikke kunde vrage mellem disse, men maatte tage de usolide med. Der kan derfor maaske hævdes, at dette mislykkede Forsøg ikke beviser, at Landmænd ikke under heldigere Former, sundere Ledelse, med Fordel kunne slutte sig sammen for at oprette Detailbutikker, men at dette Selskabs Historie kun viser nogle af de Vanskeligheder, man maa være forberedt paa at møde.

En Mærkelighed ved Selskabets Forretningsorden maa siges at være den stærke Indskrænkning i Aktionærernes Ret til at sende Varer til Salg, som fra først af synes at maatte være en væsentlig Hindring for at faa Tilslutning blandt et større Antal Landmænd, ligesom den kunde antages at stille Aktionærerne temmelig ulige gunstigt, navnlig da der ikke synes at være taget nærmere Bestemmelse om et muligt Overskuds Fordeling mellem Aktionærerne paa den ene Side og Leverandørerne paa den anden Side. Denne mærkelige Udsondring af de Aktionærer, der havde Ret til at sælge, hvoraf der maa antages at have været temmelig faa, stiller desuden Selskabet væsentlig udenfor Kategorien: Andelssalgsforening.

I Maj 1891 traadte et privat Selskab, kaldet »The Farmers' and Gardeners' Supply Society« frem for Offentligheden og aabnede et beskedent lille Lokale i London. Dets Formaal erklæredes at være: »at bringe Producenter i direkte Forbindelse med Konsumenter og Detailhandlere; at undgaa de Omkostninger, som fordyre Varerne ved at disse passere gennem Londons Markeder; at skaffe bedre Afsætning for Landboernes Produkter; at sætte Konsumenterne i Stand til at faa Varer, som ere

frembragte i England, friske og direkte fra den virkelige Dyrker eller Producent.«

Selskabet ansatte en Agent, som skulde sørge for at Kjøbere og Producenter kunde komme i Forbindelse med hinanden.

Den Maade, hvorpaa dette søgtes opnaaet, var følgende: »Selskabets Agent sender enhver, der ønsker det, en Prisliste; den første Ordre sendes til Agenten, som sender den videre til en eller flere Landmænd; Varerne sendes da fra Farmen til Forbrugerens Adresse, og Betalingen sendes direkte til Landmanden. Senere Ordre kunne enten sendes til Landmanden direkte eller til Selskabets Agent, alt efter Forbrugerens eget Ønske.«

Man paatænkte navnlig at hjælpe til Afsætning af følgende Varer: Æg, Smør, Fjerkræ, Skinker, Flæsk, hele eller halve Faarekroppe, Kartofler, Grøntsager, Frugt, Mel, Hø, Halm.

Foreningen henvendte sig til Detailhandlere, Hoteller, Restaurationer, Hospitaler, Skoler m. m., men anbefalede desuden private Familjer at benytte sig af dens Mellekomst »for deres ugentlige Forsyning med Æg, Smør, Fjerkræ eller et Udvalg af Grøntsager«.

Den Mand, der har kaldet denne Sammenslutning til Live, en Præst ved Navn Harry Jones, der desuden ejer en større Landejendom i det østlige England og saaledes er direkte interesseret i Sagen, har ret udførligt, men noget naivt, skildret den originale Maade, paa hvilken han lededes til den mindre originale Tanke at bringe Producenter i direkte Forbindelse med Forbrugere.

I April og Juli-Hefterne af »National Review« 1890 har han skrevet sine første Betragtninger om det urimelige i de herskende Former for Handelen med Landbrugsprodukter under Titlen »Farmers in Chains«; i »The Leisure Hour« for August 1892 har han beskrevet Selskabets første Virkeaar. Sidst nævnte Afhandling er under Overskriften »Direkte Afsætning« med faa Ændringer over-

sat i »National-Tidende«s Søndagsnummer 2. Oktbr. 1892, og gjorde ved sin Fremkomst en Del Opsigt.

Jones beskriver, hvorledes hele Sagen i Grunden kom til Verden ved Hjælp af en Gulerod og en Turnip. I Korthed gik det saaledes til. Han fandt, at Gulerødder paa Gaderne i London udbødes i Bundter paa 9 Stykker, rensede, sorterede og bundne sammen og at saadanne Bundter kostede 3 Pence. Han fandt derefter, at 10 Bushels Gulerødder som de sælges paa Landet, lige optagne fra Marken, indeholdende ved en forsøgsvis Optælling 630 Stykker, kostede pr. bt. Bushel, altsaa for 63 Stk. $3\frac{1}{2}$ Pence; den fattige Mand i London maa altsaa betale mange Gange mere for dem, end hvad Landmanden faar, hvoraf Mr. Jones slutter, at Mellemandleren faar mere, end der tilkommer ham.

Det er unødvendigt nærmere at udvikle hans Argumenter, byggede paa ovennævnte Iagttagelser og ganske lignende for Turnips og Pastinakker, gaaende ud paa, at denne Forskjel i Pris mellem Gulerødder paa Gaden i London og paa Markerne i det østlige England viser, hvad Mellemandelen sluger, og at der derfor maa være en glimrende Udsigt til at skaffe Forbrugerne langt billigere Varer og Producenterne langt højere Priser, naar man blot skaffede et passende Mellemed. Man kan næppe undre sig over, at Præsten Jones kunde tænke saaledes, man maa snarere undre sig over, at der i den for sin Handelsdygtighed bekjendte engelske Nation ikke skulde findes Kjøbmænd, der vilde forsøge den paapegede glimrende Udsigt til at svinge sig op.

At der i England findes Forretningsdygtighed, erfarede Jones dog snart. Han blev »glædelig overrasket« ved at faa en Indbydelse fra Bestyreren for »Great Eastern Railway«, som ved Forhandlinger med ham tilbød, at dette Jernbaneselskab, som har Stationer spredt i det agerdyrkende østlige England og Stationer med tilhørende Personel og Vognmateriel i London, vilde paa tage sig Forsendelse af Landbrugsprodukter i smaa Partier

fra Landet med Udbringning til Forbrugeren indenfor en 4 Miles Radius fra Godsstationen i Bishopsgate Street, samt at udarbejde til Udbredelse blandt Landmændene smaa bekvemme Detailtariffer for disse Produkters Forsendelse med Udlevering. Opmuntret herved holdt Jones derefter Møder rundt om paa Landet med Landmænd, som vare lidt træge at faa til at interessere sig for Sagen. Men tilsidst dannedes dog Selskabet, et mindre Kontorlokale skaffedes ved Bishopsgate Street Station, en Agent ansattes, en Liste førtes over de Landmænd, der vilde levere Varer direkte, Indbydelse udsendtes med de ovenfor citerede Forklaringer over Selskabets Virksomhed og Ordre indkom. 30 Hospitaler, Asyler m. m., 12 Hoteller, Restaurationer og flere andre store Forretninger vare allerede efter et Aars Forløb Selskabets Kunder. Selskabet beregnede ikke nogen Afgift af Forbrugerne, enhver kunde købe, men der beregnedes Producenterne en lille Provision til Dækning af Omkostningerne ved Selskabets Virksomhed. Egentlig Handel drev Selskabet altsaa ikke, det besørgede kun Ordrene sendte til de rigtige Adresser, heller ikke paatog det sig nogen Garanti for prompte Betaling, hvilken dog, saa vidt det blev os meddelt, kun en Gang udeblev.

Inden vi gaa nærmere ind paa en Betragtning af Selskabets Virksomhed, maa det anføres, at Mr. Jones hævder, at foruden den Nytte dette skaffede Forbrugere og Producenter, der benyttede sig af det, har de nye Detailtariffer*) været til megen Nytte for adskillige andre Producenter, og »det synes ogsaa« som om de, der benytte andre Mellemandlere, allerede paa Grund af Selskabets

*) Disse Tariffer ere simpelthen Lister over Fragt pr. 1 Cnt. Grøntsager, beregnede for en Række Landstationer i Øst-England, ved at dividere den gjældende Fragt pr. Ton med 20, og Minimumsfragten er — som den ogsaa tidligere og for andre Afsendere var — for 1 Cwt. Der er altsaa ikke Tale om den mindste Indrømmelse fra Jernbanens Side.

Tilværelse have opnaaet bedre Betingelser hos deres Kom-
missionærer.

Ved Henvendelse til Selskabets Agent fik vi i sin Tid
tilsendt nogle af de maanedlige Prislister, som Selskabet
udstedte. Da Selskabets Formaal var at undgaa Omkost-
ninger ved Mellemandelen, hvorved skulde opnaas, at
Producenterne fik en højere Pris, Konsumenterne samtidig
billigere Varer, hvilket sidste desuden maa betragtes som
Betingelsen for Selskabets Trivsel, har det sin Interesse
at se lidt nærmere paa disse Prislister, hvorfor vi skulle
sammenligne Selskabets Priser Oktober 1892 med de of-
fentlige Noteringer i Londons forskjellige Markeder, tildels
kontrollerede ved Forespørgsel hos Handlende.

Markedspriserne vare fra den 3die og
24de Oktober 1892.

Mark Lane Kornmarked.

Hvedemel pr. 280 Pd.
Country Flour best makes 23—26 Sh.
Norfolk og andre Secunda 21—23 -

London Central Kjødmarked.

Bedekjød.
Engelsk pr. Stone 3 sh. 8 d. - 4 sh. 4 d.
eller pr. Pd. 5½ - 6½ d.

Smithfield Marked.

Gjæs, Engelske pr. Stk. 4 sh. — 5 sh. 6 d.
Høns, Essex - - 2 sh. 3 d. - 2 sh. 6 d.
pr. Par 4 sh. 6 d. - 5 sh.
Høns, Lincolnshire pr. St. 2 sh. — 2 sh. 3 d.
Ænder do. - - 1 sh. 9 d. - 2 sh. 9 d.
pr. Par 3 sh. 6 d. — 5 sh. 6 d.
Kaniner, vilde pr. Stk. 10 d. — 1 sh. 3 d.
pr. Par 1 sh. 8 d. — 2 sh. 6 d.
uylagte Æg pr. 120 Stk. 11 sh. - 12 sh.)
stigende til 15 sh. — 17 sh. 6 d.)
Smør (dansk Smør, c. 130—140 sh. for
112 \mathcal{Z} s.

Farmers & Gardeners
Supply Soc.

28 sh.
Minimum 70 Pd.

pr. Pd. 8½ d.
Minimum ½ Krop.

Store 7 sh.
Par 5 sh. — 7 sh.

Par 6 sh. — 7 sh.

Par 2 sh. 6 d.

{ pr. 24 Stkr. 4 sh.
{ pr. 120 — 12 sh. 6 d.
pr. \mathcal{Z} 1 sh. 6 d. — 1 sh. 8 d.
pr. 12 \mathcal{Z} s 14 sh.

Borough Kartoffelmarked.

Engelske Magnum pr. Tons 40 sh. — 60 sh.	pr. Cwt. 3 sh 9 d. - 5 sh. 9 d.
pr. Cwt. 2 sh. — 3 sh.	
Snowdrops pr. Tons 50 sh. — 65 sh.	
pr. Cwt. 2 sh. 6 d. — 3 sh. 3 d.	
Kaal pr. 60 Stk. 2 sh. 6 d. — 4 sh.	Store 5 sh.
Gulerødder pr. Cwt. 2 sh. 6 d.	Cwts 2 sh. 9 d. — 3 sh.

NB. Der leveres af Farmers and Gardeners Supply Society ikke mindre Partier end de noterede.

Denne Sammenstilling af Priser vil formentlig være tilstrækkelig til at vise, at, om der er sparet Omkostninger ved Omsætningen, er denne Besparelse ingenlunde kommet Forbrugeren tilgode, ikke engang delvis, tvertimod ere næsten alle Priserne højere, endog betydelig højere, end hvad samme Varer kunne kjøbes for i de offentlige Markeder, hvor man tilmed har den Fordel at kunne vrage og vælge. Da hele Selskabet kom til Live paa Grund af Mr. Jones' Undersøgelser over Priserne paa Gulerødder, er det af speciel Interesse at se, at Selskabet ikke kunde eller ikke tilbød at levere Gulerødder ligesaa billigt som i den almindelige en-gros Handel. Gulerødder sælges paa 2 Maader; enten i Sække paa $1\frac{1}{4}$ Cent. ligesom de tages op af Marken med Jord og usorterede, eller ogsaa behandles de, sorteres, vadskes og bundtes. Saadanne Bundter, som fortrinsvis forhandles fra Karrer paa Gaderne, kostede paa samme Tid i Markedet 3 sh. pr. 12 Bundter og Priserne svinge lidt op og ned omkring dette Tal. Der er derfor ikke nogen overdreven Fortjeneste for dem, der kjøbe disse Bundter i Markedet og sælge dem paa Gaderne til 3 Pence pr. Bundt, og naar Prisen paa Gulerødder i Markedet pr. Cent. synes holdt lavt nok, da »Farmers & Gardeners Supply Society« ikke var istand til at sælge billigere eller ligesaa billigt, saa er der Grund til at antage, at Konkurrencen ogsaa i Handelen med Gulerødder i Bundter har holdt Prisen indenfor rimelige Grænser, og Forskjellen i Pris maa søges forklaret — og forklares ret naturligt — ved det Arbejde, der er præsteret ved deres Sortering, Vadsk-

ning og Bundtning. Vil man have sine Varer underkastet en saadan Behandling og bragt rundt, maa man betale derfor. En Sammenligning mellem Prisen paa et Bundt saadanne Gulerødder paa Gaden i London og en Sæk Gulerødder paa Landet er derfor meget vildledende, og Mr. Jones hele Udvikling — hvad godt der end ellers kan være i den — er baseret paa en stor Misforstaaelse.

Det synes at fremgaa af de Oplysninger, vi have indhentet om dette Selskabs Virksomhed, at Landmændene fik højere Priser end ellers muligt for deres Varer, men at de ogsaa ansaa dette for nødvendigt. »Vi kunne ikke paa nogen Maade konkurrere med Londons Markeder,« sagde flere. Og en meget rimelig Grund dertil er denne, at det koster en Landmand for meget at kjøre til Stationen alene for at afsende en Sæk Kartofler, Gulerødder eller lignende. En Del Landmænd bleve bragte i Forbindelse med Kunder i London, som ønskede at kjøbe direkte fra Landmændene, og saadanne Landmænd, som havde Handelstalent, som forstod at tilfredsstille Kunderne og kunde ofre Tid og Kræfter paa at passe en saadan Handel, de opnaaede et godt Resultat. Hvormange dette gjælder om, og hvorlænge de blive ved, vides ikke. Vanskelighederne vare nemlig at finde og holde paa Kunderne. Billigere Priser lokkede dem ikke her, men værre var den Usikkerhed i Tiden for Varernes Levering og disses vekslende Kvalitet. Et Hospital eller Hotel kan ikke være afhængig af, om Jernbanen naaer at faa Varerne leverede i rette Tid, og de kunne heller ikke have store Mængder paa Oplag. Hyp-pig og præcis Levering af netop de ønskede Varer maa forlanges, og det kan meget vanskeligt eller umuligt opnaas ved den trufne Ordning. Selskabets Agent var derfor selv af den Mening, at det for en stor Del skyldtes visse Kunders Indbildning eller Smag, at de vilde kjøbe deres Varer direkte fra Landet, men ikke, at de fik Varerne billigere eller med større Bekvemmelighed.

Større Institutioner kunde ikke i Længden tilfredsstilles. Foruden de mange nærliggende Grunde til at disse

holdt sig tilbage eller faldt fra, saasom: at de ikke kunde stole paa at faa Varerne i rette Tid eller at faa den rette Slags, eller at faa tilstrækkeligt, eller at de ikke altid kunde bestemme saa længe i Forvejen, hvad der skulde kjøbes, hvilket navnlig gjælder Hoteller, medens alt dette med største Lethed kan ordnes i kort Tid paa Londons Markeder, fortjener det at bemærkes, at Selskabet mange Steder mødte en Modstand, som naturlig forklares ved den Omstændighed, at det selvfølgelig ikke kunde inklade sig paa at give Returkommission. Da denne allerde ovenfor flere Gange omtalte Returkommission mere eller mindre direkte har til Hensigt at købe den, der modtager den, til at se mere paa dens Fordel, fra hvem han kjøber, end paa sin Principals, for hvem han kjøber, medens den fordyrer Varerne for andre, er den en Kræftskade paa sund Handelsvirksomhed, som det dog er meget vanskeligt for Producenterne med Virkning at modarbejde.

Efter at have virket i 2 Aar, ophævedes »Farmers & Gardeners Supply Society« atter den 1ste Juni 1893. Det havde fra Begyndelsen været Mening, at man vilde vedblive i to Aar i det mindste, for at Forsøget kunde blive tilstrækkelig prøvet, hvorefter man vilde tage nærmere Bestemmelse efter de indhøstede Erfaringer. Det, man havde stilet efter, at bringe Producenter og Konsumenter i absolut direkte Forbindelse med hinanden, var tildels lykkedes, idet, saavidt Selskabet kunde dømme derom, Omsætningen snarest var stigende. Men Selskabet var ikke et stadigt Mellemed mellem Producent og Konsument; adskillige Forbindelser mellem disse sluttedes eller fortsattes uden Selskabets Mellemkomst, men støttet til dettes Circularer og efter den foreslaaede Methode, hvorved Selskabet altsaa dels gik glip af den Kommission, det havde paa-tænkt at beregne sig hos Producenterne, dels savnede Overblik over Omsætningens Størrelse; men man sluttede af uden at have maattet ofre noget for de indhøstede Erfaringer.

Disse gik nærmest ud paa, at medens utvivlsomt en Del heldig situerede Landmænd med Sans for den Virk-

somhed kan skaffe sig et større Udbytte af deres Produkter ved at komme i direkte Handelsforbindelse med Konsumenterne, saa lader det sig ikke gjøre for det store Flertals Vedkommende. Mellemed ere nødvendige for at regulere Omsætningen, samle, sortere, distribuere Varerne, være ved Haanden for at indhente eller modtage Ordre til hurtig Effektivering, modtage Klager og tale Kunden tilrette, besørge Indkassering og den Mængde andre nødvendige Arbejder, som tager Tid og Kræfter og fordrer Fagkundskab og Uddannelse, men som ere absolut nødvendige for at tilfredsstille Kunderne paa den ene Side og sikre Producenterne paa den anden Side, og som Producenterne som Regel savne Tid, Evner eller, paa Grund af Afstanden, endog Mulighed for at udføre selv. For en stor Klasse Produkter, nemlig dem, der som Frugt komme frem uregelmæssig og tilmed ikke kan gjemmes. er det umuligt at indskrænke sig til den af Selskabet fra først af foreslaede Plan for Omsætningen; thi hvad Kunderne ønske at købe, retter sig for disse Varers Vedkommende endnu mere end for andres, efter hvad der »findes paa Markedet«. Kommer der meget af en bestemt Sort, bliver den billigere og dermed stiger Begjæret øjeblikkelig. Men for at denne heldige Regulering kan finde Sted, er Varens Fremkomst paa et Marked nødvendig.

Man kom altsaa til det Resultat, at et Mellemed var nødvendigt; ja, man synes endog nærmest, som det nedenfor fremgaar, at anse to Mellemed for nødvendige mellem Producent og Konsument, nemlig en En-gros og en Detailhandel, og forsaa vidt maa man sige, at Forsøget med »Farmers' & Gardeners' Supply Society« ledede til et virkeligt Resultat, selv om dette var det negative, at man i Almindelighed ikke kan undvære Mellemed, Handlende, naar Landmændenes Produkter skulle bringes til Konsumenterne. Men efter at have gjort denne Erfaring stod det vigtige Spørgsmaal tilbage at løse: Danne de forhaandenværende Mellemed, Handelsstanden en-gros og en-detail, den hensigtsmæssigste Ordning for denne Omsætning mellem

Producenter og Konsumenter eller bør Producenterne til Beskyttelse af egne Interesser eller for Forøgelsen af deres Indtægter selv gribe ind i denne Handelsvirksomhed? Lederne af »Farmers' & Gardeners Supply Society« mente utvivlsomt det sidste og fremkom ogsaa med et Forslag til en Sammenslutning med det Formaal at regulere Handelen, men det blev desværre derved. Forslaget realiseredes ikke og de vigtigste Erfaringer, om en Sammenslutning som den foreslaaede kunde gennemføres med Held, foreligger derfor ikke. Alligevel har det sin Betydning at betragte dette Forslag nærmere, da det maa siges at være en Formulering af de ved det omtalte Selskabs Virksomhed indhentede Erfaringer.

Forslaget gik ud paa, at der skulde dannes et Aktieselskab »Farmers' & Gardeners' Cooperative Supply Co. Lim.« med en foreløbig Kapital af £ 10,000 »for at videre udvikle den ved Farmers' & Gardeners' Supply Society paabegyndte Forretning og hjælpe Landmænd og Handelsgartnere til at finde Afsætning for deres Produkter.«

»Aktieselskabet vil oprette Depoter i Londons en-gros Markeder for Kjød og Grøntsager, hvor Aktionærernes Produkter ville blive solgte paa sædvanlig Maade og imod Beregning af den sædvanlige Provision«. Salget vil foretaas af dertil antagne erfarne Sælgere. »Skjøndt Aktieselskabet har Ret til at sælge enhver Landmands Produkter, hvad enten han er Aktionær eller ej, er det Meningen, i al Fald fra først af, kun at sælge for Aktionærer«. Man vil ogsaa tilstræbe at skaffe Aktionærerne direkte Afsætning til Forbrugere og — under et vist Forhold — garantere for Betalingen.

»Detailforhandlere af Kjød og Grøntsager indbydes til at tage Aktier og ville derfor faa Andel i Udbyttet. Saaledes haaber man at vinde disse som Kunder for Aktieselskabet«. Dette havde vel Ret til selv at etablere Detailbutikker, men paatænkte ikke foreløbig at begynde derpaa. De samme Varer skulde forhandles, som ere omtalte under Farmers & Gardeners Supply Society.

»Hvert Aars (Netto) Overskud, efter at en Del er henlagt til et Reservefond i Overensstemmelse med Selskabets Vedtægter, fordeles som følger: først udbetales et vist Udbytte til Aktionærerne f. Ex. 5 pCt. efter den paa hver Aktie indbetalte Sum, og af Resten fordeles de 80 pCt. mellem de Aktionærer, som i Aarets Løb have bidraget til Selskabets Omsætning, i Forhold til den Omsætning, Selskabet har haft med hver af dem, og 20 pCt. fordeles mellem Aktieselskabets Funktionærer og Direktører. Dog vil ingen Detailhandler eller Kunde komme i Betragtning ved Fordelingen af dette Udbytte, som ikke har haft en Omsætning med Selskabet i Aarets Løb af mindst £ 200.«

Det siges udtrykkelig i Udkastet til Indbydelsen til Aktietegning, at Indbyderne mene at have fundet en ny Løsning af Opgaven, nemlig »at gjøre Brug af Markederne og der at aabne en-gros Forretninger, medens andre Forsøg have holdt sig væsentlig til Detailhandlere og ment at kunne undvære Markederne.« Det maa saameget mere beklages — for dem, der ønske at drage Nytte af andres Erfaringer, — at Forsøget standsede, ikke af Mangel paa Tilslutning, thi man kom end ikke saa vidt at udstæde Indbydelserne, men af Mangel paa Enighed mellem de ledende Mænd. Det fortjener ganske specielt at paapeges, at medens det oprindelige private Selskab Farmers & Gardeners Supply Society bl. a. tilsigtede »at undgaa de Omkostninger, som fordyre Varerne ved at disse passere gennem Londons Markeder«, opstillede, som alt nævnt, det Aktieselskab, som foresloges dannet paa Basis af de indhøstede Erfaringer, som sin væsentligste Opgave »at gjøre Brug af disse Markeder« og »at sælge imod Beregning af den sædvanlige Provision« og iøvrigt med Fradrag af de nødvendige Udgifter ved Arbejdet i disse Markeder

Der er i Forslaget et Par Punkter, som maa antages at ville have voldet Selskabet betydelige Vanskeligheder, om de vare forsøgt bragte til Udførelse. Saalænge Selskabet indskrænker sig til En-groshandelen, er det kun en

Konkurrent mere i En-groshandelen; men naar samme En-grosforretning vil oprette Detailbutikker, altsaa etablere en Konkurrence med sine egne Kunder, Detailhandlerne, eller endog sælge direkte til Konsumenterne, saa maa det befrygtes, efter talrige Erfaringer i lignende Forhold, at Detailhandlerne ville tage Repressalier, undlade at købe, boycotte. I al Fald i London maa man enten være En-groshandler alene, eller vil man være begge Dele, saa maa man være belavet paa at besøge hele Detailsalget af de Varer, man handler med en gros, o: blive en »Store«.

I Sammenhæng med disse nærmere undersøgte Forsøg fra Producenternes Side paa selv at sælge deres Produkter ved en Sammenslutning med dette Formaal, fortjener det endnu at omtales, at den under Fælleskjøb nærmere beskrevne »Agricultural og Horticultural Association« ogsaa har forsøgt at sælge Medlemmernes Produkter. Men Forsøget opgaves hurtig igjen, det fandtes uigjennemførligt. Ogsaa i Frankrig skal der være gjort nogle svage Forsøg, som dog ikke endnu have ført til noget Resultat.

Det var, som ovenfor paavist, Handelen med Kjød og Kvæg, der oprindelig gav Anledning til den vakte Bevægelse; men naar intet af de i 1886 og senere paabegyndte Forsøg paa at regulere Omsætningen af disse Landbrugsprodukter lykkedes, maa det allerede af den Grund formodes, at denne er forbunden med særlige Vanskeligheder. Senere synes Sagen at have hvilet, vel væsentlig fordi Kreaturpriserne bleve bedre. Men i 1892 kaldtes Spørgsmaalet paa Grund af de foregaaende Aars daarlige Høst og endnu daarligere Kreaturpriser, som ikke strax efterfulgtes af nedadgaaende Kjødpriser, frem igjen, og overalt endog i Dagspressen, fremkom Beregninger over Slagternes store Fortjeneste. Uagtet Mr. Turnbull da offentliggjorde sine tidligere omtalte Resultater og paaviste, at hvor Talen var om første Klasses Forretninger, og andre lode sig ikke ret vel undersøge, oversteg Udbyttet ikke, hvad en velført Forretning og den betydelige Risiko

maatte kræve, paabegyndte flere Steder, saaledes i Omegnen af Newcastle, Landmænd dels enkeltvis og dels i Sammenslutning nogle Forsøg paa selv at slagte Kreaturer og sælge Kjødet. Forsøgene vare dog af en højst primitiv Natur og ophørte hurtig trods de gunstige Resultater, man i enkelte Tilfælde mente at have opnaaet, hvor man ikke havde taget den forøgede Ulejlighed og Vanskelighed ved at holde Kundekredsen vedlige med i Beregningen.

Det eneste Andelsslagteri med Kjødsalg, som endnu har holdt sig, og som først fornylig er bleven os bekendt, er sat i Gang i Rochdale, den By, hvor de cooperative Foreningers Vugge har staaet, og hvor den første Forbrugsforening »Rochdale Equitable Pioneers' Society Limited« endnu fører en blomstrende Tilværelse. Byen, der er beliggende i Lancashire, ikke langt fra Manchester, har 70,000 Indb., der for største Delen ernære sig ved Uld- og Bomuldsmanufaktur. Ved det Arbejde, ogsaa i opdragende Retning, som den nævnte Forening har udført blandt denne Arbejderbefolkning, siges denne at være naaet højere end de fleste andre Steder. De omboende Landmænd ere for største Delen mindre Forpagtere, der særlig holde Køer, hvis Mælk de afsætte i Byen og til den store Fabriksbefolkning der omkring, og de have altsaa hovedsagelig Køer til Slagtning. Tidligere have disse været søgte af Slagterne, men den store Tilførsel af amerikansk Kjød og Kvæg til Liverpool medførte, at disse forsynede sig bedre og billigere derfra, saa at det blev mere og mere vanskeligt for Farmere at blive af med deres fedede Køer, der ikke kunde opnaa tilfredsstillende Priser i Manchester Kvægmarked. Den omtalte Forbrugsforening, der har flere Kjødsalg i Byen, forsyner sig ogsaa med slagtet Kjød, men den er i Færd med at bygge egne ret storartede Slagtehusse for selv at kunne slagte*). Her var saaledes særlig Grund for Landmændene

*) Den store Forbrugsforening i Leeds har ikke blot 28 Kjødsalg, men sit eget Slagteri, hvor der i 1890 slagtedes c. 2300 Stkr. stort Kvæg, 400 Kalve, 5000 Faar og 900 Svin.

til at slaa sig sammen, og det var paa Forslag af Præsidenten for den derværende Farmers Association, at man dannede:

Rochdale and District Farmers' Butcher and Dairy Comp. Limit. For ikke senere at være indskrænket i sin Virksomhed, angaves Selskabets Formaal ved Registreringen at være den at drive Forretning som Slagtere, Mejerister og Fjerkræhandlende samt at forsyne Forbrugerne direkte fra Landmændene, ligesom Selskabets nominelle Kapital ansattes til £ 1000.

I Virkeligheden er man foreløbig dog kun bestemt paa at drive Slagteri og Handel med Kjød og begyndte derpaa i Slutningen af Sept. f. A. Aktiernes Størrelse bestemtes til £ 1 Stk, og Udbyttet fordeles mellem Aktionærerne. Det er altsaa i Grunden et rent Aktieselskab, men kun Farmere kunne blive Medlemmer, og for saa vidt disse have brugelige Slagtedyrr til Salg, skal Selskabet købe hos dem, hvad der er nødvendigt for at forsyne de to Butikker, hvormed man strax begyndte, idet Farmerne underrette Forretningsføreren om, hvad de have. En valgt Bestyrelse paa 7 Medlemmer besørge skiftevis Indkjøbet og faa som Vederlag for deres Ulejlighed 2 shillings for hvert Kreatur, de købe. Prisen pr. ₤ Slagtevægt bestemmes før Slagtningen, men Betalingen erlægges efter Vejning af Kroppene. Kvæg, der er købt i Ugens Løb, betales paafølgende Mandag. Ligesom Foreningen ikke har nogen Forpligtelse til at skille Medlemmerne af med deres Kvæg, naar der er formeget udbudt, saaledes har den i det modsatte Tilfælde Ret til at købe af andre. Som Forretningsfører fungerer en i Rochdale boende Mand, Mr. George Handley, hvem efterfølgende Meddelelse om det første Halvaars Virksomhed skyldes. Der blev tegnet 113 Aktier af c. 40 Medlemmer, men kun Halvdelen af deres Paalydende indbetaltes, saa at man altsaa begyndte med £ 56 10 sh., hvilke medgik til Etableringen af de to Butikker, hvormed man begyndte og hvis Beliggenhed man havde valgt i et Par Sidegader

for ikke at faa for stor Husleje. Der er indkjøbt Kreaturer for c. £ 1004, der ved Salget har indbragt £ 1311, hvoraf ca. £ 22 var Beholdning af Varer. Heraf er for Halvaaret betalt 1 shilling i Udbytte til hver Aktie, ialt £ 5 13 sh., og der var et Reservefond og en Beholdning paa af ialt ca. £ 31 10 sh. Resten c. £ 269 17 sh. er altsaa medgaaet til Driftsudgifter, Folkehold, Leje af Lokaler o. s. v.

Ved et Besøg i Rochdale, hvor foruden Forretningsføreren tillige Bestyrelsen var tilstede, var der god Lejlighed til at indhente Oplysninger om Foretagendet. Alle udtalte deres Tilfredshed med dette og det vundne Udbytte, og man var ved at oprette et tredje Udsalgssted. I Begyndelsen havde man haft Vanskeligheder ved at finde Tilslutning til Sagen, men nu kunde man faa de Aktionærer, man vilde have; dog var man bestemt paa kun at gaa langsomt frem og ikke optage flere, før man var vis paa omtrent at kunne skaffe Andelshaverne af med deres Fededyr. At man til Tider havde for faa Dyr disponible, gjorde mindre, da man kunde købe hos andre Farmere. Man kunde i Reglen sælge mere af de gode Stykker af Kjødet, saa at man fik en Del simplere Kjød tilovers, men man havde truffet et ret heldigt Arrangement med en Slagter, der havde Brug for dette. Man havde hurtig faaet en Kundekreds, skjønt man solgte til almindelige Priser, og man havde set sig i Stand til at betale mere for Kreaturerne, man mente 10—20 sh. pr. Stk., end der kunde været opnaaet ad anden Vej. Alene den Omstændighed, at Sælgeren faar Betaling efter leveret slagtet Vægt, vil vel i Regelen være i dennes Favn. Ogsaa udtalte man, at Sagens Fremkomst havde gjort god Nytte overfor Kreaturhandlere og Slagtere, der nu tage mere Hensyn til Farmerne end hidtil. — I den senere Tid havde der været en Del Forespørgsler om Foreningen og dens Virksomhed, og Forretningsføreren fortalte, at man et Par andre Steder i Grevskabet fornylig havde forsøgt at danne lignende Samlag.

Dette er den eneste Forening af denne Slags, som det har været muligt at opspørge, og som har arbejdet i nogen Tid. Man kan endnu ikke efter denne Begyndelse dømme noget om, hvorvidt Foreningen skal gaa en betydelig Udvikling imøde og blive til Gavn for de Landmænd, der ere interesserede i den. Den er meget fornuftig begyndt smaat for efterhaanden at samle Erfaringer i Overensstemmelse med, hvad Jenkins i sin Tid fremhævede, at ligesom de fleste store Indkjøbsforeninger, der vare lykkedes, vare begyndte paa den Maade, saaledes maatte man ogsaa ved Salgsforeninger begynde smaat. Man fremhævede i Rochdale til Gunst for Foretagendet, at dette var kommen frem i en forholdsviis mindre By, hvor man alt i 50 Aar har været kjendt med Cooperationens gavnlige Virkninger, og at selv om det end ikke hidtil var lykkedes, hverken paa dette eller Industriens Omraade, at oparbejde cooperative Produktions Foreninger, der havde været levedygtige, saa maatte man paa den anden Side ikke glemme, at Forbrugsforeningerne havde haft en haard Kamp at bestaa, før de trængte igjennem, og at man ved at gennemgaa deres Historie vilde finde, at i de Egne, hvor Forbrugsforeningerne havde gjort den største Fremgang, kunde de ogsaa opvise de fleste mislykkede Forsøg. En berettiget Kritik kan det iværksatte Forsøg dog ikke undgaa, idet det ikke er bygget paa Andels-, men paa Aktieprincippet; Sælgerne af Kreaturerne faa ikke som saadanne Andel i Udbyttet. Vel har ingen mere end to Aktier, og alle Aktionærer skulle være Kvægholdere, men dersom man ikke forandrer Princippet, er der dog Fare for, at de, der have begyndt Foretagendet, ville blive fristede til at drive det som et rent Aktieforetagende, hvis det lykkes, saa meget snarere, som det vistnok i Længden vil blive nødvendigt i saa Tilfælde at skaffe større Tilførsel udefra, da Landmændene fra samme Egn ikke kunne ventes at frembringe en regelmæssig Forsyning af Slagtekvæg til enhver Tid af Aaret. Hertil kommer, at den merkantile Ledelse da vil blive Hovedsagen og kræve sin rigelige Andel af

Udbyttet, eftersom en voxende Forretning vil kræve mere Tid, Kræfter og Sagkundskab, end der kan ydes ad Frivillighedens Vej; thi det maa erindres, at Foreningens Interesser dog altid ville gaa i en modsat Retning af Forbrugerens. Det vil derfor endnu være for dristigt at slutte, at Rochdale Forsøget kan drives til noget stort, snarere kunde man maaske vente, at en Del lignende Foretagender i det mindre kunde komme til at udøve en gavnlig Indflydelse paa den lokale Omsætning, saaledes, som den nu en Gang finder Sted, og bidrage til at indføre en Handelskøtume, hvorved Salget kom til at foregaa paa en mere betryggende Maade ved Vægt efter Slagtingen.

Ved Siden af de Forsøg, der ere traadte praktisk ud i Livet, har det dog ikke manglet paa vidtgaaende Forslag til en gennemgaaende Reform af hele Kjød- og Kvæg-handelen. Allerede da Mr. Jenkins kom med sit Forslag, blev han imødegaaet af Mr. D. Tallerman, der opponerede mod at begynde smaat, da det efter hans Mening i denne Sag var ligesaa let at tage alt for paa en Gang. Hans Plan, som han siden har arbejdet for baade i Tale og Skrift, gaar ud paa at oprette en Del Centralslagterier overalt i England, hvorved man vilde spare en Del af det betydelige Tab ved Transporten af Slagtekvæget, og disse Slagterier skulde forsynes med Frysekamre til Opbevaring af Kjødet. Til disse skulde Landmændene anmelde deres slagtefærdige Kreaturer og levere dem efter nærmere Ordre. Kreaturerne taxeres da og betales efter en bestemt Skala, der fastsættes for længere Tid ad Gangen (Maanedsvis eller Kvartalsvis.) De fornødne Handelsagenturer, der modtage Ordre fra Kunderne, ordne Betalinger o. s. v., skulle da forsende det udhugne Kjød, som man ogsaa ventede vilde blive modtaget af Kunderne til fast Betaling, naar enhver fik, hvad han netop behøvede, saa at altsaa det bedste Kjød vilde gaa til de mere velhavende Kunder, det næstbedste til andre, og det ringeste og de Dele af Affaldet, der kunde anvendes til Fødemiddel, skulde som kogte og

veltillavede Fødemidler sælges i de fattigste Kvarterer. Det egentlige Affald skulde strax forarbejdes til teknisk Brug. Man skulde derved opnaa at faa det størst mulige Udbytte af alt brugeligt, intet skulde gaa til Spilde eller fordærves, som nu saa ofte sker, hvor en Slagter, der kun kan bruge det bedste Kjød, ofte maa disponere over det øvrige til en lav Pris og omvendt, og navnlig paaregnede man en større Udnyttelse af Affaldet, end der nu kan finde Sted efter de smaa Slagtninger, hvor meget, der burde anvendes til Fødemidler, kun afgiver Gjødning. Planen har han laant fra Amerika, hvor de store Slagte- og Exportforretninger findes, og hvor en stor Del af det Kjød, der bruges i Staterne, kommer fra disse. Hvor meget sundt og theoretisk rigtigt der end er i den hele Plan, saa vilde det dog blive saaledes, som allerede fremhævedes i 1886, at den vidtløftige Ordning og Administration vilde blive lige saa kostbar som den nuværende Omsætningsmaade og alligevel hverken tilfredsstille Kjøber eller Sælger, der ikke vilde finde sig i de paalagte Baand. Det er her unødvendigt at komme nærmere ind paa hans Forslag, der nærmest hører hjemme i Utopiens Verden, saa meget mere som Mr. Tallerman selv har havt Lejlighed til at vise, at »et er, et Søkort at forstaa, et andet Skib at føre«. I 1890 lykkedes det ham nemlig i Dublin at danne et stort Aktieselskab for Udnyttelsen af sine Ideer. Her troede han Jordbunden var særlig gunstig, da det irske Kvæg led saa meget ved Transporten til Londons Marked, at det af den Grund opnaaede lavere Priser, end der ellers kunde tilkomme det. Da der i Dublin var Anvendelse for det simple Kjød, oprettedes der samtidig med Slagteriet Kogerier for dette Kjød med Spisehuse, medens de bedste Varer sendtes til London. Efter kort Tids Forløb standse dog det Hele. Mr. Tallerman har ved Samtale personlig meddelt, at Grunden hertil kun kunde søges i den Modstand, han mødte fra Handelsmændenes og Slagternes Side, og forsøger nu at danne et stort Foretagende i Londons East End, hvor Landmænd og Industriens Arbejdere

skulle arbejde sammen, og hvor blandt meget andet ogsaa hans Plan om Kreaturomsætningen skal sættes i Værk igjen.

Vi ere komne ind paa denne Digression derved, at Forslagstilleren utvivlsomt har Ret i, at ved den nuværende Omsætningsmaade gaar meget til Spilde, som kunde og burde udnyttes, og at det ringere Udbytte, der opnaaes, nødvendigvis falder tilbage paa Producenten, Landmanden. Ogsaa ved selve Handelen med levende Kvæg er det Landmanden, det gaar ud over. Ved Forsendelsen til de store Central-Markedet, som Nutidens Kommunikationsmidler have fremkaldt, er Vægttabet ved selve Transporten allerede betydeligt, ligesom Fragtomkostningerne blive forholdsvis højere. Landmanden kan ikke ofre Tid og Penge paa lange Rejser med de enkelte Stykker Kvæg, han til forskellige Tider har at sælge; han bliver ukjendt med Markedsforholdene og kan ikke mere bedømme Værdien af sine Slagtedyr paa samme Maade, som da han selv kunde drage til Marked. Alt maa overlades til Kommissionæren; men Landmandens Ubekjendtskab med Forholdene og den hurtigere Fluktuation i Markedspriserne, der følger af den lettere Tilførsel, gjør ham nødvendigvis mistroisk overfor denne, og han bidrager selv til Forøgelsen af Mellemlandernes Antal ved at ønske at sælge hjemme til Opkøbere for paa denne Maade at undgaa Risiko. Men disse Opkøberes Antal kan i den enkelte Egn kun være begrænset, Konkurrencen udebliver, og overfor disse har Landmanden som den mindst handelskyndige ogsaa al mulig Udsigt til at trække det korteste Straa.

Disse Ulemper synes for en Del undgaaede ved den Maade, hvorpaa Kvægomsætningen for en stor Del foregaar i Skotland, idet Slagtekvæg sælges ved offentlig Auktion, hvorved man paa den ene Side kan undgaa de overflødige Mellemlandere og da paa den anden Side kan øve en større Kontrol med Handelen, end hvor denne sker privat, og denne Salgsmaade maa derfor betragtes som en Foranstaltning, der fortjener særlig Opmærksomhed saa meget mere, som den har udviklet sig paa en naturlig Maade.

Afholdelsen af offentlig Auktion er i Storbritanien et borgerligt Erhverv, og Retten dertil er kun betinget af, at Vedkommende for Bevillingen betaler en aarlig Afgift (£ 10), medens der iøvrigt ingen Auktionsafgifter afkræves. Som Følge deraf ere Auktionssalg almindelige overalt, og det er ikke blot Racedyr, der sælges paa denne Maade, men navnlig For- og Efteraar afholdes store offentlige Auktioner over Ungkreaturer, hvorved saavel Ungkvæg som store Flokke af Faar vandre fra Opdrætternes over paa Federnes Hænder.

De saakaldte Auktionsmarkeder (Auction marts) for Slagtedyrr have derimod fundet Udbredelse i Skotland, og her synes de for en Del at have fortrængt al anden Handel paa dette Omraade. Det er i Regelen private Foretagender. I Edinburgh findes saaledes foruden den offentlige Markedsplads, hvis Omsætning ikke er stor, en tre, fire store private Etablissementer, der have rummelige lukkede Stalde og Markedsrum, hvor de indsendte Kreaturer kunne opstaldes. Her afholdes ugentlige Auktioner over Slagtekvæg, medens andre Dage ere bestemte for Salg af Faar og Kalve og atter andre for Ungkvæg, og et lignende Forhold finder Sted i andre større Byer. Disse have dog i Regelen monopoliseret Retten til Afholdelse af offentlige Kvægmarkeder, hvorfor disse Auktioner for Slagtekvæg kun kunne afholdes med Byraadens Tilladelse; nogle Steder have disse selv indrettet Markedspladserne til Afholdelse af saadanne Auktioner, men hvor det ikke finder Sted, som i Edinburgh, ere de private Anstalter under Markedsforvaltningens Kontrol, og der maa betales den almindelige Markedsafgift af de til Salg indsendte Dyr. I Nordengland have de nogle Steder fundet Indgang; saaledes oprettede et i Newcastle boende Firma i 1892 et Auktionsmarked i Gateshead paa den anden Side af Tynefloden, kun en halv Snes Minuters Gang fra Kreaturmarkedet i Newcastle, da denne Bys Autoriteter ikke vilde give Tilladelse til Oprettelsen af Auktionssalg dèr, og det synes at vinde Indgang. Tilladelsen i Newcastle blev nægtet, fordi man frygtede for at skade Byens

Marked og dens Interesser, da det har viist sig, at overalt hvor Auktionsmarkederne have faaet Indgang, aftage Kommissionærernes Antal, idet Forretningerne fordeles paa enkelte Hænder, der forstaa at samle de fleste Kreaturer og den største Kundekreds; Smaaforretninger kunne ikke bestaa, og de store bestaaende Forretninger have Filialer i flere Byer.

Man kan derfor let forstaa, at der er mange, der modsætte sig denne Salgsmaades Indførelse, og at den derfor kun langsomt kan vinde Fremgang. Salget foregaar iøvrigt Stykkevis efter Skjøn, men da det siden Nytaar 1893 er paabudt, at alle Dyr før Salget skulle vejes, er det indrettet saaledes, at Vægten vises under Salget, saa at man altsaa ved dette ikke blot faar Oplysning om Prisen men ogsaa om Levendevægten. Fordelene ere iøvrigt allerede omtalte, og disses Værd sees bedst af denne Salgsmaades store Udbredelse, ligesom ogsaa de Udtalelser, vi have hørt fra skotske Farmere, vidne derom. Man har dog ogsaa havt Øjnene oppe for den Fare, der ligger i, at de store Firmaer, der drive Omsætningen, i Tidens Løb ere blevne Banquiers for en Mængde skotske Landmænd, der i pекuniær Henseende ere uselvstændig stillede, saa at de besørge hele deres Omsætning baade af Slagte- og Ungkvæg; men denne Benyttelse af Kjøbmandskrediten er jo ikke særegen for denne Institution. Om det er disse Forhold, der have bevirket, at det ene af de i Aberdeen værende Auktionsmarkeder blev oprettet af selve Landmændene, vides ikke; da man paa Forespørgsel har modtaget det Svar, at det drives som et rent privat Aktieforetagende.

Men kunne saaledes Auktionsmarkederne siges at være en mere direkte Omsætningsmaade, som Landmændene have søgt at føre sig til Nytte, saa finde vi ogsaa, at man ad den naturlige Udviklings Vej paa anden Maade har søgt at raade Bod paa de fremtrædende Ulemper ved Kjødhandelen, idet der lidt efter lidt foregaaer en betydelig Ændring i de store Byers Kjødforsyning, ved at denne mere og mere gaar over til Handlende, der ikke selv drive

Slagteri. I de større britiske Byer, London, Liverpool, Manchester, Glasgow o. s. v. vinde Kjødmarkederne i Betydning paa Kvægmarkedernes Bekostning, idet Kvæg slagtes i Provinserne og tilføres hine. Det er Exemplet fra Amerika, der har viist Vejen, ikke blot ved de store direkte Forsendelser af afkolet Kjød, men ogsaa ved de betydelige Slagtinger af amerikansk Kvæg paa Landingspladserne, hvorfra det maa føres omkring i Landet, hvilket har medført saa store Forbedringer paa Transportmidlernes Omraade, at det den største Del af Aaret kan føres til Kjødmarkederne i frisk Tilstand og færdig til Brug, navnlig forsaavidt det gjælder velfedede Dyr. Det er dog i England og Skotland ikke Landmændene selv, der lade deres Kvæg slagte, men større Kvæghandlere og Slagtere, og det er klart, at der opnaas betydelige Fordele ved denne Fremgangsmaade netop i den af Mr. Tallerman antydede Retning. Det betydelige Svind under de lange Transporter undgaas, Kjødets Forsendelse bliver billigere end det levende Kvægs, Affaldet udnyttes ved de større Slagtinger bedre og bliver bedre betalt, og selve Salget af Kjødet, der foregaar efter Vægt, skeer paa et mere reelt Grundlag end Handelen med levende Kvæg, men fremfor alt undgaas Markedet i Forbrugsbyen og Mellemandleren dør. I Skotland, hvor der har været særlig Lejlighed til at undersøge Forholdene, vinder denne Fremgangsmaade Udbredelse. Fra Edinburgh til Nord for Aberdeen findes en Mængde større og mindre Privatslagterier for Oxe- og Faarekjød, der gaar til Londons Marked, hvor det sælges af Kommissionærerne til Detail-Forretningerne, men videre er man ikke naaet, thi i det Store har man ikke kunnet gennemføre Tallermans omtalte Princip at faa Forbrugerne i Tale og forsyne disse regelmæssigt, simpelthen fordi Forbruget er ikke regelmæssigt. Saavel Kjødhandlerne som de store Forbrugsforeninger i London og andet Steds købe hellere i det aabne Kjødmarked, hvor de til enhver Tid kunne forsyne sig efter Behov, end de stole paa en Forsyning, hvor de ere bundne.

Er Forbruget for den Enkelte saa stort, at han kan se sin Regning derved, foretrækker han at slagte selv, saaledes som det allerede er meddelt, at den store Forbrugsforening i Rochdale, der hidtil har kjøbt Kjød, nu indretter sig paa at slagte selv, ligesom andre Forbrugsforeninger gjøre det, idet Forbrugeren altid vil søge at varetage sin egen Interesse. Saa til den Side kan man næppe komme videre. Derimod syntes det mere rimeligt, at det var Landmanden selv, der lod Kvæget slagte i store Slagterier og selv afsendte Kjødet til Kjødmarkederne, saaledes, som vi have forsøgt det ved vor Kjødexport fra Danmark*). Der er ingen Tvivl om, at de store Byers Kjødforsyning gaar i denne Retning, idet det ikke blot er i de engelske Byer men ogsaa i Berlin, at Kjødhandlernes Antal voxer paa Smaaslagternes Bekostning, og fra Hamborg forlyder det samme, saa der kunde vel ogsaa være Tale om, at de mange kjøbenhavnske Smaaslagtere kunde forvandles til Kjødsælgere, hvorved der kunde disponeres over meget Kjød, der mindre godt egner sig til Export, og vi staa da overfor et Maal, som maa kunne naas, ligesom det er naaet for Mejeri-produkternes Vedkommende ved vore Andelsmejerier og Svineslagterier. Men der maa da ogsaa ligesom ved disse arbejdes hen til at opnaa mere Ensartethed ved kun at afsende gode velfedede Dyr, da kun Kjødet af saadanne ventes at give et tilfredsstillende Resultat og regelmæssigt Marked. Ved de skotske Slagtninger se vi ogsaa, at det kun er de gode Dyr, der sendes til Londons Marked som slagtede, de øvrige gaa til Lokalbrug og forhandles omkring paa Kvægmarkerne.

*) Efter at dette er skrevet, have vi set, at man i Rosshire i Nord-skotland søge at danne et stort Aktieforetagende blandt Farmerne, der agte at bygge Stalde og indrette et stort Slagteri med de nødvendige Dampskibe for at føre 30 Tons Kjød ugentlig til London. Efter Planen, som den i Uddrag er meddelt i et Fagblad, skulle Dyrene dels leveres af Parthaverne, dels kjøbes af andre for at fuldstændiggjøre Ladningen.

Slutning.

Skjønt man, naar Talen er om et Land som England, hvor Sammenslutning i Foreninger er saa almindelig, og hvor den for 50 Aar siden begyndte cooperative Bevægelse har taget saa stort Opsving, vilde finde det naturligt, at ogsaa Landmændene i stor Stil havde sluttet sig sammen for at værne om deres Interesser og havde dannet Samlag ikke blot for deres Indkjøb men ogsaa for Salg af deres Produkter, saa vil det dog af denne Beretning ses, at hvor der hidtil har viist sig Mulighed for et fordelagtigt Samarbejde, ere Landmændene i Danmark paa flere Omraader naaede lige saa vidt, paa andre endog betydelig videre end Landmændene i Storbritannien, men at disse dog specielt i Retning af Fællesindkjøb i Forbindelse med Fællesfabrikation af Landbrugets Fornødenheder have bragt Andelsprincippet til en højere Udvikling, end det er sket i Danmark.

Det vil ligeledes ses, at de Indkjøbsforeninger, der mere specielt have arbejdet for Landmændenes Interesser, ere slaaede an lige saa godt som de almindelige Forbrugsforeninger, vel nærmest fordi de ligesom disse have haft deres Mission, der ligesaa fuldt har bestaaet i at opdrage Forbrugerne til kun at søge gode og garanterede Varer og til at betale kontant som i at skaffe lave Priser. Derimod have de af Landmændene iværksatte Forsøg paa selv at afsætte deres Produkter ved Fællesalg og besørge Fordelingen af dem hidtil ikke viist sig heldige. Vi have allerede under Omtalen af de enkelte Forsøg nævnet de Forhold, der have haft Indflydelse paa Udfaldet, men skulle dog til Slutning forsøge at fremdrage nogle almindelige Betragtninger, som Arbejdet med denne Sag har givet Anledning til.

Naar en Egn Landmænd afsætte deres Varer gennem flere Led af Melleghandlere, f. Ex. en Opkøber, der bringer dem til En-groshandleren, hvorfra de atter gennem Detailhandleren naa ud til Forbrugerne, saa vil undertiden en af dem ved at gaa direkte til Forbrugerne med en enkelt

eller enkelte Varer kunne opnaa bedre, maaske endog betydelig bedre Priser. Exempler herpaa kjendes baade fra Danmark og England. Et bekjendt godt Mejeri leverer Smør direkte til Forbrugere eller dog Detailhandlere i en nærliggende By, omboende Landmænd sælge Mælk eller Havesager direkte o. s. v. Samtidig ser man, hvilke gode Resultater Landbruget i andre Handelsomsætninger har opnaaet ved Sammenslutninger. Det ligger da nær at tænke, at de gode Resultater, enkelte opnaa ved at sælge direkte, maatte kunne komme flere tilgode ved Sammenslutning, ligesom paa andre Omraader. Hvorfor har nu dette saa ofte viist sig urigtigt, kan det overhovedet lade sig gjøre og hvornaar? Eller er der en principiel Forskjel mellem Fællessalg og Fælleskjøb?

Jenkins sammenlignede Handelsomsætningen med et Timeglas. Den øverste Kugle forestiller Producenterne, hvis Produkter samles i det smalle Forbindelsesrør, der repræsenterer Mellemlandhandleren, for atter at spredes i den nederste Kugle, som forestiller det konsumerende Publikum. Ved at udføre dette Billede videre synes det mulig at kaste noget mere Lys over Forskjellen mellem Fælleskjøb og Fællessalg.

Et Timeglas eller en Dobbeltkegle har en bred Basis for neden og for oven. Lad os begynde nedenfra. Basis forestiller Konsumenterne. Det almindeligste er vel, at Konsumenterne kjøbe fra Detailhandlere, disse af Engros-handlere, disse ofte af Importører, Agenter eller lign., som repræsenterer Verdensmarkedet, Midtpunktet. Vi se nu, at Konsumenterne med Fordel have sluttet sig sammen for at kjøbe i større Partier hos Engros-handleren, eller endog direkte hos Importører. Konsumenterne, til hvem Varerne skulle distribueres, paatage sig selv eller ved lønnede Folk dette Arbejde, men Indkjøbene gjøres i Markedet, reguleret ved den der herskende Konkurrence. Det, der opnaas i Retning af en Simplifikation af Handelsomsætningerne, er at formindske Antallet af Mellemlid mellem Basis og Midt-

punktet d. v. s. mellem Konsumenterne og Verdensmarkedet.

Exempler herpaa ere Forbrugsforeninger og Fællesindkjøbsforeninger.

Tage vi nu vort Udgangspunkt fra den anden Basis, Producenternes, saa se vi ligeledes her fordelagtige Sammenlutninger. En almindelig Afsætningsmaade er, at de enkelte Producenters Varer afkøbes dem af lokale Opkøbere, som sælge dem til en Handlende i Byen, der maaske atter afhænder dem til en Grosserer, for at han endelig kan indføre dem i Verdensmarkedet. Saaledes gaar det til i Æggehåndelen i Danmark og i mange andre Brancher. Saa længe Omsætningen foregaar i lille Stil og paa kortere Afstand, behøves faa eller ingen Mellemmænd; ved disses Mellemkomst opnaas ofte betydelig bedre Resultater for Producenterne, som saa atter ved Sammenslutning kunne yderligere forbedre deres Stilling ved at simplificere Systemet. Et meget smukt Billede paa denne Udvikling, som resulterer i Sammenslutning af Producenterne, kan ses i Smørhandelen i dens forskjellige Stadier i England, Frankrig og Danmark. Landmændene i England bringe i Almindelighed deres smaa Smørproduktioner til Salgs i nærmeste Kjøbstad, hvor det uensartede og tarvelige Smør sælges til ringe Pris til Forbrugere eller Detailhandlere; men dette engelske Smør spiller ingen Rolle i den store Handel og kan ikke konkurrere med Udlandets Smør. I Nordfrankrig, tildels i Irland og i en tilbagelagt Periode i Danmark se vi Mellemmændene komme frem, som opkøbe de smaa uregelmæssige Produktioner, sortere og sammenælte dem, og bringe dem ind i den store Omsætning. Selv uden Forbedring af Kvaliteten opnaas herved, at Afsætningsområdet udvides, at Varen kan dirigeres derhen, hvor der er Brug for den, og at den nu fremtræder i store Mærker, saa den kan leveres regelmæssig. Ved Oprettelsen af Andelsmejerier have nu Producenterne i Danmark opnaaet at undvære Opkøberne, Pakkerne (malaxatèurs i Frankrig), samtidig med at bevare alle Fordelene ved disses

Arbejde, men desuden sparet i Arbejdsomkostninger og forbedret Produktets Kvalitet. Producenterne have ved en Sammenslutning opnaaet at fremstille et Produkt egnet for Engroshandelen, for Verdensmarkedet, noget lignende er sket for Flæskestes Vedkommende og maa ogsaa kunne finde Sted, med passende Modifikationer, ved Handelen med Æg, Kjød og lign. Det, der opnaas i Retning af en Simplifikation af Handelsomsætningen, er at formindske Antallet af Mellemed*) mellem Producenterne og Verdensmarkedet derved, at Producenterne ved Sammenslutning fremstille Varer egnede for den større Handel, eller endog for direkte Indførsel i Verdensmarkedet under den dør herskende Konkurrence.

Jo nærmere Landmanden er ved Markedet, des mindre Brug har han for et udviklet Handelssystem. Saasnt der bliver Tale om Afsætning i større Maalestok, maa hele Systemet i Brug. Varerne maa samles for atter at spredes, hvilket i Almindelighed er og maa blive Handelsstandens Arbejde. Det viser sig da, at der baade fra Forbrugernes og fra Producenternes Side i visse Tilfælde kan opnaas Fordele ved at udføre en Del af dette Arbejde, saalænge hver af disse Grupper holde sig paa den rette Side af Midtpunktet, Markedet.**)

*) Det, det naturligtvis gjælder mest om, er just ikke altid, hvor mange Gange en Vare skifter Hænder, altsaa Antallet af Mellemed, men Omkostningerne ved Omsætningen. Naar Mellemedene samle en større Virksomhed under sig, i Reglen ved at specialisere sig, saa kunne de uden at formindske ja endog samtidig med at forøge Antallet af Led formindske de nødvendige Omkostninger ved Omsætningen, idet de formindske Antallet af Personer eller Forretninger nødvendige for Omsætningen i en bestemt Branche indenfor et Lands eller en Landsdels Omraade, og ved paa anden Maade at spare i Driftsomkostninger; noget saadant foregaar netop ved den ovenfor beskrevne Udvikling af Kjødhandelen.

**) Anm. En Simplifikation af Handelsomsætningen sker dog ogsaa ad anden Vej, uden kooperativ Sammenslutning af Forbrugere eller Producenter, naar individuelle Handlende eller Kompanier forene under sig baade Detailhandel og En-groshandel, ja selv Import. Ogsaa herved bringes, om man vil, Forbrugerne nærmere

Som det simpleste Forhold, der overhovedet lader sig tænke ved kooperativ Omsætning, ville vi antage, at en Landmandssalgsforening solgte direkte til en Forbrugsforening, altsaa Producenterne gik direkte til en-gros Markedet, Forbrugerne købte direkte fra dette. Ved en saadan Ordning maatte vel al den Mellemandhandel været udelukket, som kunde omgaas. I Diskussionen efter Jenkins Foredrag udtalte Mr. Druce, (Sekretær i »Farmers Club« London): »Hvad der vilde være det allerbedste, vilde være en Samvirken mellem de Samvirkende, d. v. s. om Producenterne dannede en Cooperation, og Konsumenterne dannede en anden Cooperation og saa disse to Cooperationer kunde virke sammen.« Men Landmændenes Salgsforening vilde kun med Fordel kunne sælge til Forbrugsforeningen, saalænge ingen anden kunde byde en højere Pris, og omvendt vilde Forbrugsforeningen kun kunne staa sig ved at købe hos Landmændenes Forening, saalænge ingen anden kunde tilbyde dem Varerne til bedre Betingelser, med andre Ord: Producenterne vilde ved en saadan Ordning netop faa den Pris, som Tilbud og Efterspørgsel i Verdensmarkedet be-

Verdensmarkedet, idet der kun er den ene Forretning mellem dem og Markedet. Herunder hører saadanne Foretagender som »Magasin du Louvre«, »Wessel & Vett«, Lipton og de Londonske Stores, som de nu ere indrettede. Udviklingen maa siges at gaa stærkt henimod en saadan Centralisation. I enkelte Tilfælde have saadanne Forretninger delvis taget Produktion ind under deres Virkefelt, som naar en Engros-Smørhandler, der driver en Mængde Detailbutikker, samtidig lejer eller ejer Fællesmejerier, eller naar Lipton, foruden sine talrige Detailbutikker, spredte over hele England og Skotland (i London alene henved halvhundrede) tillige, som det siges, feder Svin i Irland og dyrker The i Ceylon. At det her er Handelsforretningen, som med sin store Driftskapital tager en Gren af Produktionen i sin Tjeneste, og som ogsaa let kan trække sig tilbage herfra igjen, er indlysende, og man vil derfor ikke med Rette eller logisk kunne drage nogen Slutning herfra, som skulde synes at rokke ved, hvad der nedenfor er udviklet. Under den Kategori kommer ogsaa de ko-operative Forbrug foreninger, som drive Landbrug eller Slagteri for at forsyne deres Medlemmer.

tinger, og Konsumenterne maa netop betale denne Pris. Der kan derfor ikke for nogen af Parterne opnaas mere ved denne Ordning end ved en sund og fornuftig Regulering af Handelsstandens Arbejde. Til at tilvejebringe en saadan og fjerne Misbrug kan Cooperationen eller Andelsbevægelsen, som paavist, i mange Tilfælde tjene, og den har derved en af sine væsentlige Opgaver. Men det synes ikke rimeligt, vilde heller ikke være ønskeligt, at Cooperationen helt fortrænger de private Handelsforetagender. »De kunne bestaa ved Siden af hinanden, og deres samtidige Existens er nyttig. Vi tro dog, at den private Handel altid vil udføre den største Del af Omsætningsarbejdet; den virker af egen Kraft og i egen Interesse, den er den mest almene, mest anvendelige, mest opfindsomme, og den bringer i størst Maal alle Menneskets Evner til at udfolde sig*).*«

En hel anden Sag er det derimod, naar man søger at omgaa Konkurrencen i Markedet, hvad der sker, naar Producenterne ved Andelsforetagender paatager sig helt eller delvis Distributionen til Forbrugerne, med andre Ord, naar de ville paatage sig en Del af det Arbejde, der, for at blive ved Billedet, ligger paa den anden Side af Dobbeltkeglens Midtpunkt. Saa have Erfaringerne hidtil viist, at man er paa Afveje, og dette er næppe saa vanskeligt at forklare. Ved al Sammenslutning i Handel maa der naturligvis stræbes efter ved det samme Arbejde at faa omsat — kjøbt eller solgt — større Mængder, end naar den Enkelte handler for sig, hvorved Omkostningerne, fordelte paa det større Parti, blive forholdsvis mindre. Derfor trives Forbrugsforeninger, som spare ved Indkjøb ved at samle Ordre, og Andelsmejerier og lign. cooperative Fabrikations- og Salgsforeninger, som spare ved Fabrikation og Forhandling, ved at formindske Driftsomkostninger og udbyde i store Partier. Jo større disse Ordre (ved Kjøb)

*) P. Leroy-Beautieu: »Revue des deux mondes« 1. Nov. og 1. Dec. 1893. „La Cooperation“.

eller udbudte Partier (ved Salg) ere, desto bedre Position opnaa Kjøberne eller Sælgerne merkantilt taget. Ganske modsat naar Producenterne slaa sig sammen om at distribuere deres Produkter. Den enkelte Landmand kan undertiden gjøre dette med eget Materiel, Tid og Driftskapital, men jo flere der slaa sig sammen derom, jo større Partier der blive at distribuere, jo videre man ønsker at drive Distributionen, desto mere forøges Arbejdet, stiger Kravene til Driftskapitalen, merkantil Ledelse, levende og dødt Materiel, og hvad der ikke er mindst vigtigt, desto nærmere kommer man ind paa en Virksomhed, som er Producenten som saadan fremmed.

I sin indgaaende Studie over Cooperationen omtaler M. Leroy-Beaulieu næsten intet om Sammenslutningen af Producenterne for at distribuere, hvilket synes meget lidt forsøgt i Frankrig, England, Tyskland og Italien, hvor andre Former af Andelsbevægelsen have været kjendt længe. Der omtales, at nogle franske »syndicats agricoles« have forsøgt Salg af deres Medlemmers Produkter og Oprettelse af Landbrugsbanker. »De ville derved blive satte paa en haard Prøve«, tilføjer M. Leroy-Beaulieu.

Om man vil sige, at der findes eller ikke findes en principiel Forskjel mellem Fællessalg og Fælleskjøb, afhænger derfor ganske af, hvorledes man opfatter Begrebet Fællessalg. Naar man derved tænker paa saadanne Sammenslutninger, som ved at skabe større Varepartier søge at opnaa Betingelser i Markedet, saa er Fællessalg principielt i Klasse med Fællesindkjøb, og som saadant har det i flere Tilfælde viist sig særdeles gavnligt og vil sikkert kunne komme til endnu flere heldige Anvendelser. Opfattet som Fællesdistribution, altsaa en Sammenslutning, hvor Producenterne ved at forhandle i mindre Partier søge at komme i umiddelbar Forbindelse med Konsumenterne, er det i Princippet meget forskjelligt fra og snarest modsat Fælleskjøb, og der findes ikke noget os bekjendt Tilfælde, hvor Fællessalg i denne Betydning har virket heldigt i længere Tid og i større Maalestok.